

Znanstveno-kulturna manifestacija

HRVATSKO PROLJEĆE I HRVATSKA DRŽAVA

U POVODU 50. OBLJETNICE
PROGLAŠENJA STUDENTSKOGA ŠTRAJKA
NA HRVATSKOM SVEUČILIŠTU

PROGRAMSKA KNJIŽICA

Studentski centar u Zagrebu, Savska cesta 25
kinodvorana

ponedjeljak i utorak, 22. i 23. studenog 2021.

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija

PLENUM SAVEZA STUDENATA HRVATSKE I ZAGREBA

POZIVA SVE

STUDENTE, NASTAVNIKE I RADNE LJUDE

HRVATSKOG SVEUČILIŠTA

NA

OPĆI ŠTRAJK

NA HRVATSKOM SVEUČILIŠTU

U ZNAK PROSVJEDA

ZBOG NERIJEŠENOG

DEVIZNOG I BANKARSKOG SUSTAVA

PLENUM SSH

PLENUM SSZ

Organizatori

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu
Studentski centar Sveučilišta u Zagrebu

Pokrovitelji

Predsjednik Republike Hrvatske gosp. Zoran Milanović
Sveučilište u Zagrebu

REPUBLIKA HRVATSKA
PREDSJEDNIK

KLASA: 053-02/21-03/223

URBROJ: 71-05/5-21-02

Zagreb, 15. studenog 2021.

FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
Programsko-organizacijski odbor
znanstveno-kulturne manifestacije
„Hrvatsko proljeće i hrvatska država“
gospodin prof. dr. sc. Ante Čović
predsjednik

Poštovani gospodine Čović,

prihvaćam pokroviteljstvo nad održavanjem znanstveno-kulturne manifestacije „Hrvatsko proljeće i hrvatska država“, koja će se održati 22. i 23. studenoga u Studentskom centru u Zagrebu.

„Hrvatsko proljeće“, doživjevši vrhunac studentskim štrajkom u zimskim danima 1971., bilo je u ondašnjim državno-političkim prilikama pokret hrvatske narodne emancipacije. Iako ugušeno represijom, ostalo je trajnom baštinom hrvatske borbe za slobodu, a njegovi protagonisti simboli i nositelji autentičnih nacionalnih težnji, koje smo prije trideset godina ostvarili proglašenjem i obranom naše državne samostalnosti.

Uvjeren sam da će znanstveno-kulturna manifestacija „Hrvatsko proljeće i hrvatska država“ biti prigoda da se, u autentičnom prostoru događaja iz onoga vremena, i uz sudjelovanje tadašnjih protagonista, obilježi i vrednuje važnost tog jedinstvenog razdoblja naše novije povijesti.

S poštovanjem,

SADRŽAJ

Tijela manifestacije	7
Programsko obrazloženje	9
Izložba „Hrvatsko proljeće 1971. – 2021.“	11
Program rada manifestacije	13
Sažetci izlaganja na znanstvenom skupu	23
Izbor literature o Hrvatskom proljeću	75
Popis fotografija i faksimila	87
Popis sudionika	91

TIJELA MANIFESTACIJE

PROGRAMSKO-ORGANIZACIJSKI ODBOR

Predsjednik

Ante Čović (Zagreb)

Tajnik

Wolffy Krašić (Zagreb)

Članovi

Ivan Balabanić (Zagreb), Damir Boras (Zagreb), Mirko Bošnjak (Zagreb), Jure Burić (Ravno, Bosna i Hercegovina), Dinko Čutura (Zagreb), Ante Čuvalo (Chicago, Sjedinjene Američke Države), Stjepan Čosić (Zagreb), Goran Dodig (Split), Ivo Džinić (Velika Gorica), Miro Gavran (Zagreb), Mario Grčević (Zagreb), Vinko Grubišić (Kitchener, Kanada), Aleksandar Jakir (Split), Luka Janeš (Zagreb), Josip Jurčević (Zagreb), Mislav Kukoč (Zagreb), Adolf Polegubić (Frankfurt, Njemačka), Mirjana Polić Bobić (Zagreb), Martin Previšić (Zagreb), Drago Roksandić (Zagreb), Karlo Ruzicic-Kessler (Bozen, Italija), Mile Pešorda (Zagreb), Jakov Sedlar (Zagreb), Ante Škember (Zagreb), Stjepan Šterc (Zagreb), Ivica Šute (Zagreb), Stipan Tadić (Velika Gorica), Ivan Turudić (Zagreb), Vlatka Vukelić (Sisak), Sanja Vulić (Zagreb), Tomislav Žigmanov (Subotica, Srbija), Ante Žužul (Zagreb)

PRIPREMNI ODBOR

Voditelj

Filip Šimetin Šegvić

Članovi

Mijo Beljo (Zagreb), Petar Bilobrk (Zagreb), Tomislav Brandolica (Zagreb), Ivana Franić (Zagreb), Danijel Jurković (Zagreb), Dario Knežić (Zagreb), Mirjana Matijević Sokol (Zagreb), Ivan Perkov (Zagreb), Nikolina Šimetin Šegvić (Zagreb), Vladimir Šumanović (Zagreb), Jure Trutanić (Zagreb)

PROGRAMSKO OBRAZLOŽENJE

Zbog važne uloge Hrvatskoga proljeća u novijoj hrvatskoj povijesti, kao i zbog važne uloge pokreta hrvatskih sveučilištaraca u kompleksnom zbivanju Hrvatskoga proljeća, Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu priređuje manifestaciju obilježavanja 50. obljetnice tih događaja. Cilj je manifestacije evocirati i interdisciplinarnim pristupom rasvijetliti povijesna zbivanja i posebice ulogu hrvatskih sveučilištaraca u njima, rasvijetliti poveznicu Hrvatskoga proljeća i procesa uspostavljanja hrvatske države, ali i oduprijeti se pokušajima tendencioznih tumačenja najnovije dionice hrvatske povijesti. Na manifestaciji će, uz domaće i inozemne poznavatelje i istraživače, sudjelovati i neki od neposrednih aktera i suvremenika Hrvatskoga proljeća.

Sintagmom Hrvatsko proljeće obilježava se društveno-političko razdoblje hrvatske povijesti od sredine šezdesetih do početka sedamdesetih godina prošloga stoljeća, u kojem je kulminiralo pitanje položaja Hrvata i Hrvatske u bivšoj državi. Početak reformskih nastojanja veže se uz Brijunski plenum 1966. godine, kada je došlo do ograničavanja moći Službe državne sigurnosti, te uz nastojanja oko ekonomske i političke liberalizacije. U to vrijeme potpisan je i protokol o poboljšanju odnosa između Jugoslavije i Svete Stolice, što je dodatno potaknulo brojna otvorena pitanja unutar ondašnje državne zajednice, pa između ostaloga i pitanje međunacionalnih odnosa. Kada je hrvatsko vodstvo u siječnju 1970. (Deseta sjednica Centralnoga komiteta Saveza komunista Hrvatske) osudilo jugoslavenski unitarizam, odškrinut je put artikulaciji i afirmaciji hrvatskih političkih težnji.

Glavni pokretači promjena bili su hrvatski intelektualci i dio republičke političke elite, zatim veliki dio kulturnih ustanova na čelu s Maticom hrvatskom. Posebnu su ulogu preuzeli hrvatski sveučilištari koji su objedinjavanjem studentske organizacije Sveučilišta u Zagrebu i Saveza studenata Hrvatske organizirali studentski pokret. Tako se formiralo u historiografiji uvriježeno tumačenje da je pokret Hrvatskoga proljeća imao tri smjernice – omladinsku, intelektualnu i partijsku – koje su katkad djelovale skladno, a katkad se u suprotnosti jedne s drugom poticale na daljnju, povremeno radikalniju, aktivnost. Svrha ovog skupa bit će i rasvijetljavanje tih procesa kroz procjene u kojoj je mjeri pokret Hrvatskoga proljeća bio pluralan u svojim kulturnim, političkim i generacijskim dimenzijama. Poznati studentski štrajk iz studenoga 1971., kojim se nastojalo ukazati na ključne probleme kao i nužnost njihovih korjenitih

rješavanja, bio je izgovor za brutalni milicijski odgovor i uhićenja studentskih vođa te njihove osude na dugogodišnje zatvorske kazne. Poslužio je i kao povod za žestoki obračun s hrvatskim reformnim vodstvom koje je izgubilo povjerenje državnoga i partijskoga vrha. Konačni obračun uslijedio je nakon sjednice saveznoga partijskoga predsjedništva 1. i 2. prosinca 1971. te nakon što je hrvatsko partijsko vodstvo kolektivno podnijelo ostavku. Gušenje Hrvatskoga proljeća ujedno je početak procesa razvijanja svijesti o nemogućnosti reformske promjene jugoslavenskog socijalizma i ishodišna točka sazrijevanja svijesti o potrebi razdruživanja koje će dvadesetak godina kasnije donijeti državnu samostalnost Republike Hrvatske.

Hrvatsko proljeće tako je preživjelo u kolektivnoj svijesti kao znak na putu stoljetne težnje hrvatskoga naroda da se kroz društveno-politički i kulturni život potvrdi i očuva vlastiti nacionalni identitet te da se u okvirima mogućega reformira postojeći društveno-politički sustav. Riječ je o gibanjima od povijesne važnosti kojima je očuvano i potvrđeno dostojanstvo hrvatskoga naroda te iskazana težnja za demokratskim reformama gospodarskoga, političkoga i kulturnoga života. To je vrijeme obilježeno i nastavkom borbe, koja je bila inicirana glasovitom *Deklaracijom o položaju i nazivu hrvatskog književnog jezika* (1967. god.), za očuvanjem hrvatskoga jezika naspram prakse njegova negiranja i pokušaja preoblikovanja prema umjetno stvaranom unitarnom jeziku kao i brojnim značajnim dostignućima na znanstvenom i kulturnom području, nastalim u ozračju općenacionalnoga i kulturnoga zanosa.

Izložba „Hrvatsko proljeće 1971. – 2021.“

U predvorju kinodvorane Studentskog centra postavljen je odabir iz izložbe „Hrvatsko proljeće 1971. – 2021.“ Autor izložbe je Dinko Čutura, ravnatelj Hrvatskog državnog arhiva, a suradnici na izložbi bili su Silvija Babić, Marijan Bosnar, Mladen Burić, Hrvoje Gržina, Snježana Ivanović, Marijana Jukić, Melina Lučić, Zorislav Lukić, Amir Obhodaš, Damir Pildek, Mario Stipančević, Marina Škalić i Ana Štimac. Izložbene panoje oblikovao je Mario Beusan. Izložba je otvorena u suradnji Hrvatskog državnog arhiva i Matice hrvatske.

Sama izložba, koja se mogla pogledati od lipnja do rujna 2021. u Francuskom paviljonu zagrebačkog Studentskog centra, davala je širok kontekst Hrvatskom proljeću. Kronološki gledano, autor je izložbu postavio od Brijunskog plenuma 1966. godine i smjene Aleksandra Rankovića te *Deklaracijom o nazivu i položaju hrvatskoga književnog jezika* 1967. godine pa sve do 21. sjednice predsjedništva Saveza komunista Jugoslavije u Karađorđevu u prosincu 1971.

Za potrebe znanstveno-kulturne manifestacije „Hrvatsko proljeće i hrvatska država. U povodu 50. obljetnice proglašenja studentskoga štrajka na Hrvatskom sveučilištu“, ravnatelj Dinko Čutura je napravio odabir od 26 izložbenih panoa koji ilustriraju ponajviše događaje oko studentskog štrajka započetog 22. studenog 1971. godine upravo u Studentskom centru u Zagrebu, ali i šire aspekte Hrvatskoj proljeća koji se zrcale u bogatim fondovima Hrvatskog državnog arhiva. Autor je za potrebe izložbe posegnuo i za fototekom *Večernjeg lista*, Muzejom policije te Arhivom Jugoslavije u Beogradu. Bogati fotografski izvori živo oslikavaju tadašnje vodeće protagoniste Hrvatskog proljeća, a dramatika crno-bijelih fotografija i novinskih naslova atmosferu i sudbinu „proljećara“.

Odabranim dijelom postave izložbe „Hrvatsko proljeće 1971. – 2021.“ znanstveno-kulturna manifestacija „Hrvatsko proljeće i hrvatska država“ dobila je i ovaj iznimno važan vizualni i izložbeni aspekt programa gdje se, barem na simboličnoj razini, akteri „vraćaju“ na svoju početnu poziciju.

Znanstveno-kulturna manifestacija

Hrvatsko proljeće i hrvatska država

**U povodu 50. obljetnice proglašenja studentskoga
štrajka na Hrvatskom sveučilištu**

PROGRAM RADA

PRVI DAN

Ponedjeljak, 22. studenoga 2021.
Studentski centar, Savska cesta 25 (kinodvorana)

10.30-11.00 *Registracija i protuepidemijska verifikacija sudionika manifestacije*

11.00-13.00 *Otvaranje manifestacije i program svečanog obilježavanja 50. obljetnice proglašenja studentskog štrajka na Hrvatskom sveučilištu*

Glazbena točka

Pozdravne riječi

- Damir Boras, rektor Sveučilišta u Zagrebu
- Miro Gavran, predsjednik Matice hrvatske
- Dinko Čutura, ravnatelj Hrvatskog državnog arhiva
- Mirko Bošnjak, ravnatelj Studentskog centra
- Poruka pokrovitelja gosp. Zorana Milanovića, predsjednika Republike Hrvatske

Premijera dokumentarnog filma „Hrvatsko proljeće i hrvatska država. U povodu 50. obljetnice proglašenja studentskoga štrajka na Hrvatskom sveučilištu“

- *Osvrt gosp. Jakova Sedlara, redatelja dokumentarnog filma*

Glazbena točka

13.15-15.00 Stanka za ručak (za sudionike manifestacije ručak će biti poslužen u prostorijama Studentskog centra)

Znanstveni skup
„Hrvatsko proljeće i hrvatska država. U povodu 50. obljetnice
proglašenja studentskoga štrajka na Hrvatskom sveučilištu“

I. sjednica

(predsjedavaju: Ante Čović i Mirjana Polić Bobić)

- 15.00-15.10** **Stjepan Šterc**, *Hrvatsko proljeće – poezija idealizma i slobode*
- 15.10-15.20** **Ante Žužul**, *Dvadeseto stoljeće i Hrvatsko proljeće*
- 15.20-15.30** **Josip Jurčević**, *Povijesni kontekst Hrvatskog proljeća*
- 15.30-15.40** **Vladimir Šumanović**, *Istaknuti političari Republike Hrvatske o Hrvatskom proljeću*
- 15.40-16.00** Rasprava

II. sjednica

(predsjedavaju: Vladimir Šumanović i Nikolina Šimetin Šegvić)

- 16.00-16.10** **Mirjana Polić Bobić**, *Zamisli o modernizaciji Hrvatskog sveučilišta u vrijeme Hrvatskog proljeća*
- 16.10-16.20** **Tomislav Jonjić**, *Štrajk na Sveučilištu: povod za režimski udar ili izraz hrabrosti i dostojanstva?*
- 16.20-16.30** **Hrvoje Mandić**, *Senat Sveučilišta u Zagrebu i studentski pokret 1971.-1972.*
- 16.30-16.40** **Petar Markuš**, *Rad Službe državne sigurnosti i policije tijekom studentskih nemira u Zagrebu 1968. i 1971. godine*
- 16.40-17.00** Rasprava
- 17.00-17.30** Stanka

III. sjednica

(predsjedavaju: Stjepan Šterc i Danijel Jurković)

- 17.30-17.40** **Petar Bilobrck – Stipan Tadić**, *Odnosi Katoličke Crkve i komunističke države u vrijeme Hrvatskoga proljeća*
- 17.40-17.50** **Ivan Turudić**, *Povijesni razvoj postulata sudačke neovisnosti s osvrtom na suđenje studentima sudionicima „Hrvatskog proljeća“*
- 17.50-18.00** **Tomislav Sunić**, *Od 1971. do 1991.; historicizam „slučajnih“ država*
- 18.00-18.10** **Ante Škember**, *Bi li bilo '91 da nije bilo '71*
- 18.10-18.30** Rasprava

IV. sjednica

(predsjedavaju: Martin Previšić i Petar Bilobrck)

- 18.30-18.40** **Mijo Beljo**, *Pisanje Vjesnika o studentskom pokretu u Hrvatskoj u drugoj polovici 1971. godine*
- 18.40-18.50** **Ivica Šute**, *Uoči Hrvatskog proljeća: HKL i Zlatko Tomičić*
- 18.50-19.00** **Danijel Jurković**, *Odras Hrvatskoga proljeća u lokalnim medijima Bjelovara i Koprivnice*
- 19.00-19.10** **Tomislav Šulj**, *Važnost tiskovina za dekonstrukciju nametnutih stereotipa o Hrvatskom proljeću*
- 19.10-19.30** Rasprava
- 19.30-20.00** Stanka

V. sjednica
(predsjedavaju: Ivica Šute i Mijo Beljo)

- 20.00-20.10 Tomislav Brandolica – Filip Šimetin Šegvić**, *Je li narod dobio svoju povijest: historiografija i hrvatska državnost u Hrvatskom proljeću*
- 20.10-20.20 Hrvoje Petrić**, *Osnivanje Instituta za hrvatsku povijest i 1971. godina*
- 20.20-20.30 Martin Previšić**, *Ivo Banac i nova povijest Hrvatskog proljeća*
- 20.30-20.40 Drago Roksandić**, *Savez omladine Zagreba (1968. – 1971.) u egohistorijskoj perspektivi /Posvećeno Đuri Despotu/*
- 20.40-20.50 Zrinka Podhraški Čizmek**, *Je li moguća demokratizacija diktature? Promišljanja o hrvatskoj državopravnosti povodom 50. obljetnice Hrvatskog proljeća*
- 20.50-21.15** Rasprava

DRUGI DAN

Utorak, 23. studenoga 2021.

Studentski centar, Savska cesta 25 (kinodvorana)

VI. sjednica

(predsjedavaju: Drago Rokсандić i Vedran Muić)

- 08.00-08.10** **Vlatka Vukelić**, *Hrvatsko proljeće u izvješćima CIA-e*
- 08.10-08.20** **Marinko Lozančić**, *Hrvatsko proljeće u kontekstu srbijanske geostrategije*
- 08.20-08.30** **Maria Levačić – Petar Šarić**, *Međunarodna percepcija Hrvatskoga proljeća u globalnom geopolitičkom kontekstu*
- 08.30-08.40** **Vinko Kovač**, *Pokušaj sanacije vanjskopolitičkog imidža Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije nakon Hrvatskog proljeća*
- 08.40-09.00** Rasprava

VII. sjednica

(predsjedavaju: Vlatka Vukelić i Domagoj Brozović)

- 09.00-09.10** **Mario Grčević**, *Hrvatski jezik u jezičnoteorijskom sagledavanju u doba Hrvatskoga proljeća*
- 09.10-09.20** **Marino Erceg, Smiljana Rendić i „Izlazak iz genitiva ili drugi hrvatski preporod“**. *Razotkrivanje razmjera nasilja nad hrvatskim jezikom i identitetom nakon 1945. godine*
- 09.20-09.30** **Šimun Novaković**, *Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika u kontekstu pisanja bosanskohercegovačkih tisakovina*
- 09.30-09.40** **Matijas Baković**, *Utjecaj Hrvatskoga proljeća na jezičnu politiku u Bosni i Hercegovini početkom 70-ih godina 20. stoljeća*
- 09.40-10.00** Rasprava
- 10.00-10.30** Stanka

VIII. sjednica

(predsjedavaju: Aleksandar Jakir i Vlatko Smiljanić)

- 10.30-10.40 Domagoj Brozović**, *Novohistoristički pristup Fabrijevoj noveli Sedamdeset i druga*
- 10.40-10.50 Dino Staničić**, *Podcijenjeni protagonist: uloga Petra Šegedina u Hrvatskom proljeću*
- 10.50-11.00 Mile Pešorda**, *Hrvatsko proljeće i dva povijesna događaja: prvi Šimićevi susreti 1970. i Sarajevska deklaracija o hrvatskome jeziku od 28. I. 1971.*
- 11.00-11.10 Stjepan Ćosić - Wolfy Krašić**, *Postkarađorđevska represija na Radioteleviziji Zagreb – slučaj Mladena Kušeca*
- 11.10-11.30** Rasprava

IX. sjednica

(predsjedavaju: Stjepan Ćosić i Filip Šimetin Šegvić)

- 11.30-11.40 Aleksandar Jakir**, *O nekim aspektima Hrvatskog proljeća i štrajka sveučilištaraca u Dalmaciji*
- 11.40-11.50 Jure Trutanić**, *Studentski pokret u Splitu 1971. godine: razvitak i slom*
- 11.50-12.00 Jakov Žižić**, *Sinj i Hrvatsko proljeće*
- 13.00-13.10 Andrea Roknić Bežanić**, *Hrvatsko proljeće u Rijeci*
- 12.10-12.30** Rasprava

X. sjednica

(predsjedavaju: Luka Janeš i Tamara Bodor)

- 12.30-12.40 Mislav Barić**, *Hrvatsko proljeće u muzejskoj izložbi – od istraživanja i terenskog rada do izložbe za javnost*

12.40-12.50 Nataša Bašić, *Hrvatsko proljeće u zapisima generala Ivana Miškovića*

12.50-13.00 Tomislav Žigmanov, *Hrvatsko proljeće i Hrvati u Bačkoj*

13.00-13.10 Domagoj Novosel, *Pjesmom za Proljeće – prigorska pjevačka društva i proljećarska kretanja*

13.10-13.30 Rasprava

13.30-15.00 Stanka za ručak (za sudionike manifestacije ručak će biti poslužen u prostorijama Studentskog centra)

XI. sjednica

(predsjedavaju: Wolfy Krašić i Ivan Perkov)

15.00-15.10 Vinko Grubišić, *Suradnja hrvatske emigracije s domovinom prema „Izjavi predavača na II. Simpoziju i članova odbora za jubilarnu nagradu Hrvatske revije“ godine 1971.*

15.10-15.20 Tamara Bodor, *Odjek nekih proljećarskih zbivanja u hrvatskom iseljeničkom tisku*

15.20-15.30 Luka Janeš, *„Proljeće i jesen“ hrvatske političke emigracije u periodu odvijanja Hrvatskog proljeća*

15.30-15.40 Tado Jurić, *Život hrvatskog gastarbajtera oko 1971. godine*

15.40-16.00 Rasprava

16.00-16.30 Stanka

XII. sjednica

(predsjedavaju: Mislav Kukoč i Jure Trutanić)

16.30-16.40 Tomislav Brandolica, *Svakodnevnica u kabinetu predsjednice CK SKH 1969.–1971.*

16.40-16.50 Nikolina Šimetin Šegvić, *Gradska konferencija SKH Zagreb nakon studentskog štrajka 1971. – „zadaci komunista Zagrebačke organizacije SKH“*

16.50-17.00 **Željko Krušelj**, *Koprivnica i Varaždin kao pokazni modeli pomno režiranog obilaska „baze“ predsjednika Tita u rujnu 1971.*

17.00-17.10 **Vedran Muić**, *Anonimna pisma – protest građanstva na „Sjeću Hrvatske u Karađorđevu“*

17.10-17.30 Rasprava

*XIII. sjednica
(predsjedava: Ivana Franić)*

17.30-17.40 **Mislav Kukoč**, *Praxis i naslijeđe Hrvatskog proljeća: od jugoslavenske do hrvatske filozofije prakse*

17.40-17.50 **Ivan Perkov**, *Uloga Duška Čizmića Marovića u Hrvatskom proljeću*

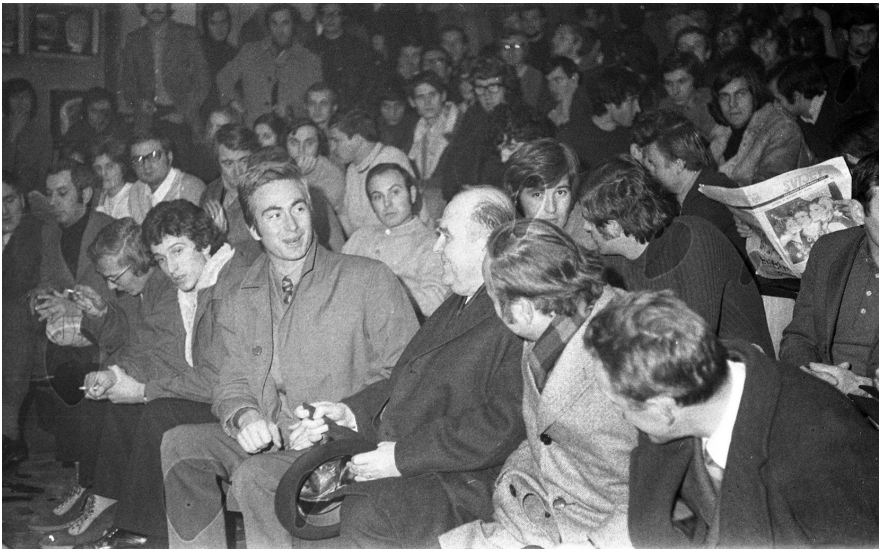
17.50-18.00 **Vlatko Smiljanić**, *„Njegovo svjedočenje je moralni fijasko“: Žarko Puhovski i Hrvatsko proljeće*

18.00-18.10 **Ante Čović**, *Sindrom Puhovski*

18.10-18.30 Rasprava

18.30-18.45 *Završna rasprava i zatvaranje znanstveno-kulturne manifestacije*

SAŽETCI IZLAGANJA
NA ZNANSTVENOM SKUPU

Matijas Baković

Institut za migracije i narodnosti
matijas.bakovic@imin.hr

Utjecaj Hrvatskoga proljeća na jezičnu politiku u Bosni i Hercegovini početkom 70-ih godina 20. stoljeća

Reformatorska strujanja koja su u drugoj polovici 1960-ih zahvatila SR Hrvatsku, prelila su se i na područje SR Bosne i Hercegovine. I dok su u CK SK BiH donekle blagonaklono gledali na neke političke zahtjeve iz Hrvatske, u jezičnim su se pogledima postavljali unitaristički. Tako su odmah, prvenstveno u *Deklaraciji o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika*, a potom i u *Predlogu za razmišljanje*, prepoznali nacionalističke tendencije koje su vodile razbijanju bratstva i jedinstva, što je zbog sastava stanovništva upravo najviše štetilo samoj BiH. Zbog toga su odmah krenuli u organiziranu akciju suzbijanja svih takvih pokušaja i cijepanja tadašnjega „zajedničkoga“ jezika na dvije sastavnice. U razdoblju između 1967. i 1974. godine svoja su rješenja novonastale situacije ponudili u sedam dokumenata koje je u početku potpisivao CK SK BiH, a poslije odabrani jezikoslovci zaposleni u novoosnovanim institutima preko kojih je djelovao CK. Iako su se svi dokumenti pozivali na ravnopravnost uporabe leksika i pisama u BiH, u praksi se favorizirala samo jedna jezična „varijanta“ zbog čega će se krajem 1970. i početkom 1971. pobuniti hrvatski i muslimanski pisci. Analizom dokumenata pokazat će se nedosljednost propagirane politike kojoj je stvarni cilj bio stvoriti novi jezični standard za cijelu BiH, što je odudaralo od proklamiranih ideja o ravnopravnosti i slobodnoj uporabi tzv. jezičnih varijanata.

Mislav Barić

Hrvatski povijesni muzej
m.barić@hismus.hr

Hrvatsko proljeće u muzejskoj izložbi – od istraživanja i terenskoga rada do izložbe za javnost

Priprema muzejske izložbe o Hrvatskome proljeću pod naslovom „sedamdesetprva“ proces je koji je autor proveo u timskome radu s kolegicama koautoricama u Hrvatskome povijesnome muzeju. Gledajući pripremu izložbe, vremenski je to proces u trajanju od tri godine koji je u fazama prošao od idejne i konceptualne razrade, prijave financijskoga okvira, istraživanja u dokumentarnim i video arhivima, pregled muzejske građe i suradnja s kolegama iz svih muzeja u Hrvatskoj s predmetima iz toga perioda, pa sve do konačne realizacije i postavljanje izložbe. Predstavljanje izvorne građe vezano uz Hrvatsko proljeće obuhvaća dokumente, fotografije, intervjuje i tzv. *3D predmete*. Jedinstven je to uvid u dugotrajan i jedinstven projekt koji će znanstvenicima i istraživačima dati pregled arhivskih fondova, ali i trenutnih živućih aktera toga perioda i njihovih svjedočanstava. Također, kroz ovo izlaganje autor će predstaviti pristup kroz koji muzejska struka nastoji na što pristupačniji način, uz modernu tehnologiju, široj publici približiti interes za ovim kompleksnim razdobljem i opsežnom temom.

Nataša Bašić

leksikografska savjetnica u mirovini
natbasic305@gmail.com

Hrvatsko proljeće u zapisima generala Ivana Miškovića

Riječ je o gradivu koje glavne sudionike – jugoslavenskoga predsjednika Josipa Broza Tita i državne političke prvake, pa i samoga autora – oslikava u okolnostima rasapa potrošenoga političkoga sustava zbog neriješenoga nacionalnoga pitanja i loše gospodarske politike, istodobno prožete korupcijom i

kriminalom, izvlačenjem i pranjem novca u inozemstvu, u što su bili umiješani gospodarstvenici, političari, oficiri JNA i pripadnici njezine obavještajne službe. Režim na izmaku u represiji vidi najpouzdaniju mogućnost izlaska iz krize.

Ustavni amandmani i najavljene ustavne promjene nakon smjene Aleksandra Rankovića 1966. bili su naime povodom dubokomu jugoslavenskomu političkomu raskolu: u Sloveniji su viđeni kao put ka konfederaciji i možebitnoj samostalnosti, u Hrvatskoj je u njima odčitavana mogućnost oslobođanja od centralizirane državne prosrpske administrativne stege, razvitak tržišne ekonomije i pune nacionalne afirmacije, u Srbiji onemogućivanje naravnoga razvitka davanjem prevelikih ovlasti autonomnim pokrajinama, čime je Srbija zapravo svedena na beogradski pašaluk, a na Kosovu su ojačale separatističke snage, koje su budućnost Kosova vidjele u još većoj autonomiji.

Na jugoslavenska su zbivanja pojačanom pozornošću motrile inozemne tajne službe, jednako državâ Nato saveza, kao i sovjetska služba kao predvodnica državâ Varšavskoga ugovora. One su poticale međunacionalne sukobe, gospodarsko slabljenje jugoslavenske privrede, širile lažne vijesti, oživljavale stare granične sporove, otvarale nove i najavljivale „umarširanje“, odnosno diobu Jugoslavije ako Tito ne uspije održati nadzor i vlast.

U tim je okolnostima ugušeno Hrvatsko proljeće, čiji je slom u vojnim krugovima pripreman još od objave Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika.

Mijo Beljo

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

mbeljo@hrstud.hr

Pisanje *Vjesnika* o studentskome pokretu u Hrvatskoj u drugoj polovici 1971. godine

Druga polovica 1971. predstavlja jedno od najaktivnijih razdoblja društveno-političkih zbivanja moderne hrvatske povijesti. Jedan od uzroka toga bila su višegodišnja društvena previranja u tadašnjoj socijalističkoj Hrvatskoj koja su započela tijekom druge polovice 60-ih, oponiranjem dijela hrvatske intelektualne elite nastojanjima anuliranja izvornosti i posebnosti hrvatskoga

jezika. Taj svojevrsni otpor početkom 70-ih nadograđen je političkim djelovanjem hrvatskih komunista usmjerenima protiv centralističkih težnji unutar Saveza komunista Jugoslavije (SKJ). Međutim, tek je pojava organiziranoga pokreta hrvatskih sveučilištaraca u Zagrebu i ostatku Hrvatske postojećem pokretu suprotstavljanja unitarizmu pružila praktično opipljivi oblik. Neslaganje s postojećim odnosom prema Hrvatskoj, hrvatski sveučilištarci iskazali su organiziranjem štrajkova nad kojima postojeća politička elita nije imala nadzor.

U nastojanju pružanja uvida u novonastale društveno-političke okolnosti druge polovice 1971., u izlaganju će se analizom pisanja *Vjesnika* prikazati odnos koji su prema hrvatskomu sveučilišnomu pokretu imale tadašnja republička, kao i savezna vlast. Pri tome, posebna pozornost bit će usmjerena na način izvještavanja novinara *Vjesnika* o zahtjevima sveučilištaraca te općenito o događajima koji su bili usko povezani s njihovim djelovanjem.

Petar Bilobrk

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu
petar.bilobrk@gmail.com

Stipan Tadić

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu
stadic@hrstud.hr

Odnosi Katoličke Crkve i komunističke države u vrijeme Hrvatskoga proljeća

U drugoj polovici šezdesetih godina, vremenu koje je neposredno prethodilo Hrvatskome proljeću (1971.) u ondašnjoj državi, pomalo popuštaju strogo represivni odnosi prema religiji i Crkvi. Splašnjavaju oštra konfrontiranja između Crkve i države. Bivša država ublažava svoju ideološkičnost i počinje se (relativno) otvarati Zapadu. Na razini crkveno-državnih odnosa 1966. potpisan je Protokol o suradnji između Svete Stolice i ondašnje države.

„Potpisivanje Protokola, koje se općenito i unutar državnih i unutar crkvenih krugova ocjenjivalo prekretnom točkom u sređivanju međusobnih odnosa,

valja sagledavati i u kontekstu tzv. istočne vaticanske politike (*Ostpolitik*) koju je, uz papu Pavla VI., posebno promovirao državni tajnik Svete Stolice, kardinal Agostino Casaroli (pa čak i mimo znanja episkopata, BKJ) kao i u kontekstu vanjsko-političkih interesa nesvrstane Jugoslavije. Međutim, ono što je bitno jest to da je Protokolom priznata realnost života Crkve u socijalističkom sustavu i da su njime označeni putovi moguće suradnje.“ (Grubišić i sur. 2001., str. 231-232. Usp. također Zrinščak, 1993., str. 116-121; Krišto 1997. str. 49-51.).

Nakon Drugog svjetskog rata pa sve do kasnih 80-ih, vremena raspadaanja i urušavanja komunističkog ideološkog sustava, na tlu Hrvatske, na globalnom društvenom planu postojale su samo dvije velike, ponekad i oštro suprotstavljene institucije: država i Crkva. Prva je bila ustrojena na ideološkim modelima marksizma i lenjinizma i njihovom negativističkom i urođeno malignu odnosu prema religiji i Crkvi kao i prema religijsko-religioznom fenomenu uopće. Ateistički je svjetonazor proglašen „znanstvenim pogledom na svijet“, promican je i protežiran na svim razinama društvenoga života, naročito na odgojno-obrazovnom planu. Cjelokupni život od dječjih jaslica, preko osnovnog, srednjeg i visokog obrazovanja do staračkih domova bio je protkan „znanstvenim pogledom na svijet“.

Na planu idejnog i ideološkog koncepta vladajućeg političkog sustava i njegova odnosa prema religijsko religioznom fenomenu ništa se bitno nije mijenjalo sve do njegova definitivnog silaska s vladajuće pozicije u društvu 90-ih godina. No to ne znači da se u tom periodu od 45 godina vladajući politički ustroj prema religijsko-religioznom fenomenu, Crkvi kao instituciji i građanima vjernicima ophodio uvijek strogo represivno i bez praktičnih popuštanja. Naprotiv, postojali su i periodi izrazitog ideološkog popuštanja i demokratizacije odnosa (Roter, 1976.; Zrinščak, 1993., 107-124, Ivančić, 2001.). Upravo je vrijeme koje je neposredno prethodilo događanjima Hrvatskoga proljeća bilo vrijeme ideološkog popuštanja strogo represivnih stega prema religiji i Crkvi. U tom kontekstu treba promatrati i (hijerarhijske!) odnose Katoličke Crkve prema događanjima Hrvatskoga proljeća.

Tamara Bodor

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu
tamara.bodor@gmail.com

Odjek nekih proljećarskih zbivanja u hrvatskome iseljeničkome tisku

Hrvatsko proljeće obuhvaća događaje od objave *Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskoga jezika* iz 1967. do sloma pokreta u prosincu 1971. i popratnih zbivanja koja su uslijedila. Ti su događaji odjeknuli i u hrvatskome iseljeništvu, osobito u njegovu državotvornome dijelu. U izlaganju se prati izvještavanje nekolicine glasila kulturno-vjerskoga karaktera u emigraciji o zbivanjima povezanim s Hrvatskim proljećem.

Tomislav Brandolica

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
tomislav.brandolica@gmail.com

Svakodnevia u kabinetu predsjednice CK SKH 1969. – 1971.

U ovome će se izlaganju obraditi svakodnevia rada i organizacija poslova u kabinetu predsjednice CK SKH Savke Dabčević-Kučar, koja je vodila Centralni komitet i njegov Izvršni komitet od 1969. do prosinca 1971. godine. Iznijet će se kvantitativni pokazatelji o obavljenim poslovima u kabinetu, koji daju novi pogled na organizaciju pokreta Hrvatskoga proljeća, prvenstveno iz perspektive partijskoga srednjega menadžmenta i profesionalnih partijskih radnika, čiji udio u povijesnome narativu Hrvatskoga proljeća do sada nije bio u istraživačkome fokusu. Opisat će se uloga djelovanja šefova kabineta u CK SKH, a na odabranim primjerima pokazat će se kako je izgledala komunikacija s raznim pojedincima u Hrvatskome proljeću.

Tomislav Brandolica

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
tomislav.brandolica@gmail.com

Filip Šimetin Šegvić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu
phillip.simetinsegvic@gmail.com

Je li narod dobio svoju povijest: historiografija i hrvatska državnost u Hrvatskome proljeću

Hrvatsko proljeće prepoznaje se kao vrijeme pojačanoga javnoga interesa za novim interpretacijama hrvatske povijesti, slobodnijem otvaranju pojedinih tema iz hrvatske prošlosti kao i po kreiranju novoga javnoga govora o povijesnim sadržajima. Javljanje naglašeno popularnih sadržaja i polemičkih pristupa krase ovaj period kao doprinos novoj društvenoj klimi. U ovome će se izlaganju posebno istražiti rađanje novoga koncepta obilježavanja važnih povijesnih obljetnica, od obljetnice Hrvatskoga narodnoga preporoda (1966.), obljetnice Zrinskih-Frankopana (1971.), te godišnjice rođenja Stjepana Radića (1971.). Istražit će se koji su bili odnosi klasične akademske historiografije prema novim modalitetima memorijalizacije, od kojih mnogi nisu izbjegli političke, pa i populističke, prizvuke suvremenosti. Ovo istraživanje proizlazi iz dugotrajnoga bavljenja odnosnom popularne i akademske historije u kontekstu društvenih i intelektualnih mijena u vremenu Hrvatskoga proljeća.

Domagoj Brozović

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu
dbrozovic@hrstud.hr

Novohistoristički pristup Fabrijevoj noveli *Sedamdeset i druga*

Iako je pripovijetka *Sedamdeset i druga* Nedjeljka Fabrija prvi put objavljena 1988. god., njezina tematsko-motivska okosnica indirektno progovara o političko-kulturnim posljedicama sloma Hrvatskoga proljeća u studenome 1971. god., ponajviše zabranom rada Matice hrvatske. U skladu s Fabrijevom novopovijesnom poetikom i pripadajućim strategijama demistifikacije povijesti i egzistencijalističkih prikaza povijesnoga „žrvnja“, pripovjedač je u ovoj noveli alegorijski fiksiran na delikatnu poziciju neimenovanoga glavnoga lika čiji je „partijsko-milicijski“ zadatak čuvati opustjele prostorije netom zabranjene institucije. Različitim fantastičnim i postmodernističkim pripovjednim postupcima u tekstualno tkivo *Sedamdeset i druga* uvode se znakoviti motivi i epizode iz ranijih etapa hrvatske povijesti s pripadajućim nacionalno obilježnim ideologemima, čime se otvara poligon za fiktivno poništavanje posljedica tzv. hrvatske šutnje. U tom smislu novohistoristička kontekstualizacija ove pripovijetke u hrvatsku poslijeproljećarsku atmosferu neizbježan je interpretativni postupak.

Ante Čović

Sveučilište u Zagrebu
ante.covic1@zg.t-com.hr

Sindrom Puhovski

Pojam sindrom uzima se ovdje u značenju prenesenom iz medicinskog područja na područje politike i društvenog života kao oznaka za skup međusobno povezanih značajki (simptoma) kojim se opisuju određeno stanje političke i moralne patologije u društvu. Izlaganje se dakle ne bavi osobom kao indi-

vidualnom pojavom nego javnim likom u čijoj se društvenoj ulozi ocrtavaju značajke sociopolitičke i sociomoralne patologije, u ovom slučaju u hrvatskom društvu u najnovijoj etapi hrvatske povijesti. Najvjerojatnije se usporedivi javni likovi pojavljuju i u drugim, naročito postkomunističkim društvima kojima je nametnut ideologem „tranzicije“ s nakanom da se programirana kaotizacija društva lažno osvijesti kao nužnost demokratizacijskog procesa.

Drugim riječima u ovom izlaganju, odnosno istraživanju koje je provedeno i koje se nastavlja, nećemo se baviti osobom Žarka Puhovskog, koja je u ovom kontekstu nevažna, nego njegovim javnim likom koji je u dijagnostičkom i istraživačkom pogledu prevažan jer omogućuje dubinski uvid u sociopatologiju i sociomoralne poremećaje u recentnom stanju hrvatskog društva. U tom smislu javni lik Žarka Puhovskog predstavlja sindrom koji upućuje na dubinski poremećaj u hrvatskoj politici, društvu i konstrukciji medijske slike o nama samima i koji stoga zasluženno nosi njegovo ime.

Istraživačka rekonstrukcija javnog lika Žarka Puhovskog, koja uključuje dijakronijski (povijesni) prikaz i sistemsku analizu, trebala bi, među ostalim, pružiti odgovor i na intrigantno pitanje kako je moguće da javni lik koji je

- kao krunski svjedok u političkim procesima protiv hrvatskih sveučilištaraca nakon sloma Hrvatskog proljeća potvrđivao i proširivao političke optužnice
- kao utjecajni akter na jugoslavenskoj medijskoj sceni intelektualno legitimirao JNA kao „politički subjekt“ tijekom desetljeća prije nego će izvršiti agresiju na Hrvatsku i BiH
- kao glavni nositelj projekta sorošizacije u Hrvatskoj i u široj regiji izravno odgovoran za učinke tog projekta kao što je ometanje procesa demokratizacije, destruiranje institucija, autoriteta i vrijednosti, posebice onih od važnosti za nacionalni i kulturni identitet (destrolocija) itd.
- kao dostavljač lažnih podataka haškom tužiteljstvu o navodnim zločinima koje su počinile hrvatske postrojbe tijekom osloboditeljske operacije Oluja koji je, bez obzira na činjenicu da je u konačnici prokazan kao nevjerođostojni svjedok, hrvatskoj državi nanio neprocjenjivu štetu na međunarodnom planu

bude medijski instaliran te uporno i u kontinuitetu održavan kao nezaobilazni arbitar gotovo u svim aspektima javnog života nacije čak i nakon nedavnoga dramatičnog pokušaja njegove demontaže s toga lažnog trona od strane najvišeg državnog autoriteta.

Stjepan Ćosić

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu
scosic@hrstud.hr

Wolffy Krašić

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu
wkrasic@hrstud.hr

Postkaradževska represija na Radioteleviziji Zagreb – slučaj Mladena Kušeca

Iako o temi progona nakon sloma Hrvatskoga proljeća postoje razni izvori i znanstveni radovi, još uvijek ne raspoložemo konkretnijim podatcima o tome koliko je ljudi bilo zahvaćeno raznim oblicima režimske represije. Pri tome je važno naglasiti da se represija nije sastojala samo od uhićenja i suđenja, otkaza na poslu te izbacivanja iz Saveza komunista, nego da su brojne osobe bile kažnjene i na druge načine. Jedan od oblika o kojima ne postoji mnogo objavljenih saznanja, a još manje istraživanja, jesu premještaji s radnoga mjesta, koji su trebali služiti i kao kazna, ali i za „neutraliziranje“ nepodobnih; onih kojima se nije mogla dokazati „krivnja“ na temelju koje bi bili oštrije kažnjeni, otpušteni i marginalizirani. Takvi su bili premješteni na hijerarhijski niža radna mjesta ili ona koja su bila „politički neosjetljiva“.

Mediji su imali posebno istaknutu ulogu za vrijeme Hrvatskoga proljeća, u prvom redu Radiotelevizija Zagreb, pa je postkaradževska čistka zahvatila i tu medijsku kuću, odnosno njezino vodstvo, urednike i novinare. Pored represije nad određenim osobama iz spomenute institucije, poput njezina generalnoga direktora Ive Bojanića, što je poznato javnosti, represiji je bio izvrgnut istaknuti novinar i pisac Mladen Kušec, poznat po svojim uspješnim emisijama i pričama za djecu i mlade. Kušec je nakon sloma Hrvatskoga proljeća premješten iz društveno-političkoga u obrazovno-dječji program. Bila je to kazna zbog stavova iznošenih u radijskoj emisiji za pripadnike hrvatske manjine u okolnim državama te časopisu *Hrvatsko sveučilište*. Kušecova ekspresija rodoljubnih poruka za svoje sunarodnjake izvan domovine, a koji su se suočavali s raznim teškoćama, nije bila poželjna u postkaradževskoj atmosferi.

Marino Erceg

Glas Koncila

marinoerceg3@gmail.com

Smiljana Rendić i „Izlazak iz genitiva ili drugi hrvatski preporod“: razotkrivanje razmjera nasilja nad hrvatskim jezikom i identitetom nakon 1945. godine

Rad predstavlja članak Smiljane Rendić „Izlazak iz genitiva ili drugi hrvatski preporod“, objavljen u časopisu *Kritika* Matice hrvatske 1971. godine, kao jedan od glavnih simbola borbe za hrvatski jezik i nacionalnu slobodu u kontekstu Hrvatskoga proljeća. Rendić, koja se od sredine 1960-ih pod glasovitim pseudonimom „Berith“ u *Glasi Koncila* javljala pričama iz svakodnevnoga života u komunističkom društvu, člankom u *Kritici* izlazi iz anonimnosti i kritizira „torturu rastapanja hrvatskoga identiteta“, „torturu Novosadskoga dogovora“, negira smisao tzv. hrvatsko-srpskoga jezika te otvoreno prikazuje razmjere nasilja nad hrvatskim jezikom i nacionalnim identitetom nakon 1945. godine. Autoricu zaokuplja i nametnuta genitivna konstrukcija svih središnjih institucija (Sabor Hrvatske, Društvo književnika Hrvatske, Vlada Hrvatske...) čime je hrvatsko ime proskribirano i svedeno na razinu nepoćudnosti. Članak Smiljane Rendić može se čitati i kao razotkrivanje snažnih spona između velikosrpskoga hegemonizma i jugoslavenskoga komunističkoga totalitarizma. Kao znak nade, Rendić u članku predstavlja Hrvatsko proljeće, „drugi hrvatski preporod“ i vrijeme kad je „Hrvatska izišla iz sjene“. Britka kritika režimskoga nasilja nad hrvatskim jezikom izazvala je široki entuzijazam hrvatski orijentiranih intelektualnih krugova. U jeku progona nakon sjednice u Karađorđevu, Rendić je zbog „Izlaska iz genitiva“ 1972. najprije osuđena na godinu dana strogoga zatvora i godinu dana zabrane javnoga djelovanja, što je 1973. promijenjeno u uvjetnu kaznu, uz gubitak radnoga mjesta i prijevremenu mirovinu. Za potrebe prikaza širega konteksta „Izlaska iz genitiva“, rad se služi i osobnom korespondencijom Smiljane Rendić koja je pohranjena u Nadbiskupijskome arhivu u Zagrebu te u Arhivu „Glasa Koncila“.

Mario Grčević

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

mario_grcevic@yahoo.de

Hrvatski jezik u jezičnoteorijskom sagledavanju u doba Hrvatskoga proljeća

Novosadski dogovor (1954.) sadržavao je odredbu da je „narodni jezik Srba, Hrvata i Crnogoraca jedan jezik“, a da je stoga i književni jezik koji se razvio na njegovoj osnovici oko dva glavna središta, Beograda i Zagreba, jedinstven, s dva izgovora, ijekavskim i ekavskim. Ta je odredba o zajedničkom jeziku usvojena 1963. godine u novom Ustavu SFRJ koji u članku 131. propisuje da se „savezni zakoni i drugi opšti akti saveznih organa objavljuju u službenom listu federacije u autentičnim tekstovima na jezicima naroda Jugoslavije: srpskohrvatskom odnosno hrvatskosrpskom, slovenačkom i makedonskom“. Budući da se je „odnosno“ moglo interpretirati na razne načine, rezultat je bio taj da se je savezno zakonodavstvo, umjesto na četirima književnim jezicima kao neposredno poslije Drugoga svjetskoga rata, vodilo samo na trima jezicima – na srpskom pod srpskohrvatskim imenom, na slovenskom i makedonskom. U *Deklaraciji o nazivu i položaju hrvatskoga književnoga jezika* (1967.) traži se ravnopravnost „hrvatskoga književnoga jezika“ i kritizira se činjenica da se pod ustavnom odredbom o „srpskohrvatskom odnosno hrvatskosrpskom jeziku“ na štetu hrvatskoga širi „srpski književni jezik“ kao „državni jezik“ Jugoslavije. U predavanju će se istražiti i usporediti jezičnoteorijski pristupi pojmu *hrvatski jezik* koji su bili dominantni u doba Hrvatskoga proljeća. U obzir će se uzeti radovi jezikoslovaca Dalibora Brozovića, Stjepana Babića, Radoslava Katičića i Tomislava Ladana.

Vinko Grubišić

University of Waterloo

vggrubis@uwaterloo.ca

Suradnja hrvatske emigracije s domovinom prema „Izjavi predavača na II. Simpoziju i članova Odbora za jubilarnu nagradu *Hrvatske revije*“ godine 1971.

Sedamdesetih godina, nakon Hrvatskoga proljeća, među najtežim optužbama u bivšoj državi bili su susreti s pripadnicima „neprijateljske emigracije“. A ipak, ti su se susreti događali: prigodom putovanja, predavanja ili strukovnih boravaka u raznim europskim zemljama, hrvatski intelektualci često su se sastajali pa i družili bez ikakvih skrivanja u raznim europskim zemljama. Nisu to bili nikakvi konspirativni sastanci već najvećim dijelom razgovori ili starih poznanika ili pak ljudi koji su bili povezani pitanjima znanstvenoga ili umjetničkoga područja. Potpisnici „Izjave“ o kojoj je ovdje riječ upravo obrazlažu kako su apsurdni politički ili bilo kakvi drugi progoni slobodnih ljudi koji se slobodno sastaju. Iz „Izjave“ se pokazuju političke prilike Hrvata i u domovini Hrvatskoj i u egzilu u vrijeme prije pet desetljeća.

Aleksandar Jakir

Filozofski fakultet Sveučilišta u Splitu

ajakir@ffst.hr

O nekim aspektima Hrvatskoga proljeća i štrajka sveučilištaraca u Dalmaciji

Iščitavajući onodobni tisak i na temelju sjećanja tadašnjih aktera, stječe se dojam da je od proljeća 1971. gotovo cijelu Hrvatsku zahvatio nacionalni zanos. Iz današnje perspektive nedvojbenim se čini da je Dalmacija odigrala veliku ulogu u Hrvatskome proljeću i iznjedrila vođe pokreta koji je naknadno označen skupnim nazivom „Hrvatsko proljeće“, i koji je doista poprimio obilježja „masovnoga pokreta“. Pored reformske struje unutar CK SKH i intelek-

tualaca okupljenih oko Matice hrvatske, koja otvara nove ogranke i po cijeloj Dalmaciji, razvilo se i treće političko središte: studentski pokret o kojemu će biti riječ u ovome izlaganju. U Splitu se aktivno uključuju i mnogi profesori i učenici gimnazije „Ćiro Gamulin“ koji izdaju „list gimnazijalaca i profesora“ pod nazivom *Nove staze*. Na javnim se skupovima diljem Dalmacije govorilo o rađanju nove Hrvatske. Posebno su i ovdje angažirani studenti, s tim da im snažnu podršku pružaju mnogi intelektualci i dio partijskoga vodstva Hrvatske. Kao jedna od prijelomnih točaka na političkome planu u Dalmaciji može se identificirati izbor Mirka Dragovića za novoga predsjednika Međuopćinske konferencije SKH za Dalmaciju i Pere Kriste kao njegova zamjenika. Uočava se fenomen masovnoga prijema novih članova reformske orijentacije u SK (tako se u razdoblju od šest mjeseci u Dalmaciji SKH povećao čak za 40 % članstva).

Kad je na čelo Saveza studenata Hrvatske došao Ante Paradžik, zamjenik mu postaje Damir Petrić iz Splita. U Splitu je na mjesto predsjednika Saveza studenata izabran Ante Štambuk. Inicijativni odbor u Splitu pokrenuo je peticiju za ostanak Ivana Zvonimira Čička na mjestu studenta prorektora Hrvatskoga sveučilišta. Peticiju je potpisalo 1117 studenata od 3000 koliko ih je tada studiralo u Splitu, što se može označiti kao početak studentskoga pokreta u Splitu. Opći studentski štrajk započet je u Zagrebu 22. studenoga 1971., a dva dana nakon toga i splitski studenti stupaju u štrajk. Istoga dana u Zadru predsjednik Zavičajnoga kluba studenata sjeverne Dalmacije, Petar Šale, vodi skup na kojemu se golema većina, oko 300 studenata, izjašnjava za obustavu nastave. Prihvaćaju i zaključak o povezivanju s radnicima u tvornicama. Pojavljuju se letci sa zahtjevom da se štrajk produži do 3. prosinca. Jezgra studentskoga štrajka u Dalmaciji bila je na Pravnome fakultetu u Splitu. Držale su se straže, organizirale brojne javne i političke tribine, te razne druge manifestacije. Štrajkaški odbor Pravnoga fakulteta u Splitu proglašava se 27. studenoga legitimnim tijelom izabranim na Zboru studenata i organizira straže na fakultetima. Ulaz u fakultetsku zgradu nadzirale su štrajkaške straže, vanjska prozorska stakla bila su oblijepljena plakatima i parolama o bratstvu naroda, deviznome režimu i opljačkanoj Hrvatskoj, pjevale su se proskribirane hrvatske pjesme, a na sastanku u uvali Bene, na Marjanu, zajedno s Draženom Budišom i Ivanom Zvonimirom Čičkom, kako se kasnije prisjećao Davorin Rudolf, bučno se pjevala u ono doba službeno ozloglašena pjesma „Vila Velebita“. Studenti su tražili od tadašnjega dekana Pravnoga fakulteta u Splitu da obeća ako svi studenti budu mirno i bez protivljenja Štrajkaškoga odbora pušteni u fakultetsku zgradu, nastava će početi tek kada se ustanovi da predavanje prati više od

polovice studenata koji su obvezni biti na tome predavanju, u protivnom će se štrajk produžiti do 3. prosinca. Među najpoznatijim protagonistima pokreta splitskih sveučilištaraca bili su Zvonimir Puljić, Ante Štambuk, Damir Petrić, Nenad Mladineo, Petar Simunić i drugi. Studentski štrajk završio je 3. prosinca 1971., a politički je nastradalo jedanaestero fakultetskih profesora i asistenata. Nakon tzv. „sječe u Karadorđevu“, u Splitu i u drugim gradovima Dalmacije, 11. siječnja 1972. izvršene su premetačine stanova, ureda i automobila velikom broju bivših političkih rukovodilaca. U Imotskome i Splitu provode se brojna uhićenja. Mnogi od uhićenih kasnije su osuđeni na robiju ili stavljeni pod policijsku pasku. Pojedinci su tražili utočište u inozemstvu. Zbog poticanja i sudjelovanja u Hrvatskome proljeću stradalo je i puno studenata i profesora s dalmatinskih fakulteta. Neki od njih su uhićivani i osuđeni na zatvor, a mnogima je zabranjivan rad i oduzimate su im titule.

Luka Janeš

Fakultet filozofije i religijskih znanosti Sveučilišta u Zagrebu

luka.janes@ffrz.unizg.hr

„Proljeće i jesen“ hrvatske političke emigracije u periodu odvijanja Hrvatskog proljeća

U izlaganju će se ukratko predstaviti povijesni kontekst djelovanja, te naznačiti uloga hrvatske političke emigracije u buđenju i održavanju hrvatske nacionalne svijesti tijekom povijesnog perioda obilježenog jasnim zatiranjem ideje hrvatstva. Otpor režimu simbolički kulminira u vidu štrajka studenata Sveučilišta u Zagrebu, a pravno u vidu podnošenja ostavke cjelokupnog partijskog vodstva SR Hrvatske. Predstavit će se ideje i djela gotovo zaboravljenih imena hrvatske emigracije u godinama odvijanja Hrvatskog proljeća, među kojima gotovo svi/e bijahu tretirani/e društvenim progonima, dugogodišnjim zatvorskim kaznama ili pak mučkim egzekucijama organiziranima od strane ondašnjih tajnih službi.

Tomislav Jonjić

Zagreb

jonjic.tomislav@gmail.com

Štrajk na Sveučilištu: povod za režimski udar ili izraz hrabrosti i dostojanstva?

Štrajk hrvatskih sveučilištaraca, proglašen u drugoj polovici studenoga 1971. s najavljenim trajanjem do 3. prosinca te godine, već u ocjenama nekih suvremenika proglašen je nerazumnim, pubertetskim činom, čak i provokacijom upravljenom na slabljenje položaja, odnosno u konačnici na rušenje ondašnjega reformskoga vodstva Saveza komunista Hrvatske kao sastavnoga dijela Saveza komunista Jugoslavije. Ta se ocjena do današnjih dana povremeno varira u memoarskome štivu i u publicistici, ponekad i s jedva prikrivenom tendencijom da se odgovornost za Titov udar u Karadorđevu, smjene u Centralnome komitetu SKH te val smjena i represije diljem Hrvatske (ali i u Bosni i Hercegovini i u Vojvodini) prevali na studentsko vodstvo koje bi, dakle, zbog svoje naivnosti i neiskustva, a u nekim slučajevima možda i zbog svjesnoga stavljanja u službu protureformskih i unitarističkih snaga, poslužilo kao jedan od ključnih instrumenata za slamanje Hrvatskoga proljeća. Opći kontekst tih događaja i dostupno gradivo pokazuju, međutim, da je ta ocjena neispravna, i da prave razloge sloma Hrvatskoga proljeća treba tražiti u onome zbog čega je do toga reformskoga pokreta uopće došlo: u jugoslavenskome i komunističkome okviru političkih procesa toga doba. Zato je štrajk na Sveučilištu, i zagrebačkome i splitskome, bio prirodan izraz narodne težnje za krupnim, revolucionarnim promjenama koje u postojećim okolnostima nisu mogle naći drugi izraz (i na koje je nekoliko mjeseci kasnije dio hrvatske političke emigracije pokušavao naći odgovor u tzv. Bugojanskoj skupini). Ne može se, štoviše, dokazati čak ni to da bi studentski prvaci bili bitno blaže kažnjeni da nije bilo štrajka, ali se već danas može kazati kako su ti događaji na Sveučilištu po svome političkome potencijalu zapravo jedan od najsajnijih trenutaka Hrvatskoga proljeća.

Josip Jurčević

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

jurjosip@gmail.com

Povijesni kontekst Hrvatskog proljeća

U radu se polazi od činjenice da je Hrvatsko proljeće velikim dijelom znanstveno neistraženo, a to se naročito odnosi na povijesno kontekstualiziranje Hrvatskog proljeća, odnosno na razumijevanje njegovih uzroka i posljedica. Zbog toga se u radu komparativno i kauzalno razmatra povijesna uloga Hrvatskog proljeća u razdoblju suvremene hrvatske povijesti, tj. u razdoblju od 1860-ih godina do 2020. godine, a tematski se Hrvatsko proljeće promatra kao bitna dijakronijska sastavnica u povijesnom procesu rješavanja hrvatskog pitanja, u kojem su upravljačkim elitama u Hrvatskoj glavni problem predstavljale dvojbe kako odrediti i zaštititi hrvatski nacionalni identitet i državni subjektivitet.

S toga motrišta se u radu najprije navode i interpretiraju događaji i činjenice iz jugokomunističkog razdoblja hrvatske povijesti, koji su doveli do Hrvatskog proljeća i njegovog sloma, a potom se na isti način govori o ulozi Hrvatskog proljeća i njegovih aktera u nastanku i obrani samostalne hrvatske države 1990-ih, te razlozima i interesima koji su proteklih tri desetljeća marginalizirali utjecaj proljećarske paradigme i njenih aktera u Republici Hrvatskoj.

Tado Jurić

Hrvatsko katoličko sveučilište

tado.juric@unicath.hr

Život hrvatskoga *gastarbajtera* oko 1971. godine

Kad su se otvorile granice Jugoslavije 1960-ih, najveći dio iseljenika otišao se u Zapadnu Njemačku, manji dio u Austriju i Švicarsku. Bilo je to vrijeme velikih promjena za „gastarbajtere“. Danas su bili u starome zavičaju s njegovim zahtjevima i pravilima, a već sutra na njemačkim gradilištima bez

znanja ijedne njemačke riječi. Odvojenost od obitelji bila je posve novo iskustvo, za koje su bili potpuno nepripremljeni. Neki, posebno stariji koji su imali obitelj, vraćali su se nakon nekoliko mjeseci. Mnogi su pak mislili da će ta avantura u nepoznato biti uistinu privremena. Dok se ne zaradi ono osnovno za pristojan život kod kuće. Time su se tješili i motivirali.

Dolasci kući vremenom su postajali sve češći. Mnogi su svakim vikendom dolazili autobusima kući redovito subotom ujutro, a vraćali nedjeljom poslije mise. Poseban doživljaj bio je doček tih ljudi na autobusnim stajalištima. Nikad se nije znalo je li više onih koji čekaju ili putnika iz autobusa. Što se sve dovozilo iz Njemačke i kako je to uopće moglo stati u prtljažnike autobusa, teško je bilo pojmiti. Kakav je to bio ubitačan ritam, najbolje govore svjedočenja da su ponedjeljkom ujutro izravno iz autobusa odlazili na posao. Međutim, to pokazuje i kolika je bila vezanost za svoj zavičaj i obitelj.

Svakodnevni ritam života i rada bio im je također velika novina, na koju se trebalo odmah naviknuti. Upravo je ovo bila i ostala ključna njemačka integracijska strategija, koja glasi: „U radnome dijelu dana privikni se nama, a poslije radi što hoćeš.“ Radili su po dvanaest sati na otvorenim gradilištima, živjeli u skućenim montažnim barakama. Baraka i „bauštela“ bile su im sav životni vidokrug, s izuzetkom susreta na nedjeljnim misama i kolodvorima u slobodno nedjeljno vrijeme. Drugi dio drame o gastarbajterima odigravao se u domovini, u obiteljima, koje su neplanirano i iznenada ostale bez muških članova. Najčešće bez tzv. „glave kuće“. Osjetio se veliki manjak radne snage. Ako je i bilo radnika, trebalo ih je dobro platiti.

Osobito su bili dirljivi prvi dolasci kući i susreti nakon gotovo godinu dana. Znalo se da će većina ovih ljudi doći kući pred Božić. Vidjevši tko je doputovao, djeca su bila posebno ushićena između ostaloga i zbog posebnih darova iz Njemačke. Primjerice limenka *Coca-Cole* postala je statusni simbol te djece. Djeca gastarbajtera osjećala su se stoga privilegiranima u odnosu na onu čiji su očevi ostali kod kuće. U materijalnome smislu, ipak nedostatak roditelja ništa nije moglo nadomjestiti.

Pri tim dolascima kući najbolje se moglo vidjeti koliko je tuge i radosti, raznih pomiješanih osjećaja bilo akumulirano u tim ljudima, ali i kod njihove djece. Izlaganje će dočarati svakodnevni život gastarbajtera iz Hrvatske u periodu od 1968. do 1972.

Danijel Jurković

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu
djurkovic@hrstud.hr

Odras Hrvatskoga proljeća u lokalnim medijima Bjelovara i Koprivnice

Hrvatsko proljeće kao jedan od krucijalnih događaja u hrvatskoj povijesti druge polovice 20. stoljeća ostavit će trajan pečat svim tadašnjim sudionicama, ali i promatračima. Osim glavnih aktera te izravnih i neizravnih sudionika, posebnu pozornost pri istraživanju treba posvetiti medijima s obzirom na oblikovanje tadašnjih zbivanja, pogotovo kada se uzme u obzir dužina trajanja samih događaja. Inače, izvještavanje o zbivanjima radilo se tako da se spuštalo s Centralnoga komiteta (u ovom slučaju Saveza komunista Hrvatske; CK SKH) na republičku razinu medija, a potom dalje na lokalne medije. Odras nemirnih događanja iz Zagreba prenosit će lokalni mediji prema uputama iz središnjice. Analizom *Bjelovarskoga lista* i *Glasa Podravine* moći će se pokazati karakteristika lokalnih medija prema središnjoj vlasti.

Iako dolazi do obrata i smjene vodećih ljudi pokreta u CK SKH, lokalni mediji prilagodit će se situaciji te nastaviti objavljivati prema smjernicama garniture koja je na vlasti. Iako se iz prvoga pogleda može ustanoviti da su se lokalni mediji odmetnuli te su se izvještavanjem svrstali na stranu nezadovoljnika, oni će se brzo *reprogramirati* na početne postavke. Zapravo, oni nikad i nisu prestali pisati prema direktivama središnjice, a kratko *skretanje* bit će odraz kaotičnih prilika masovnoga pokreta pri čemu lokalne vlasti djeluju prema nahodaenju koje dolazi iz vrha vlasti. Unatoč prosvjedima i neredima koji su se događali ni stotinjak kilometara u glavnom republičkom gradu, *Bjelovarski list* i *Glas Podravine* upravo su prikaz onodobnoga vremena te zatvorenosti sustava s obzirom na generičko izvještavanje, koje će biti bez dubljeg upliva u sadržaj primljenih vijesti.

Vinko Kovač

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

vinko.kovac2@gmail.com

Pokušaj sanacije vanjskopolitičkoga imidža Socijalističke Federativne Republike Jugoslavije nakon Hrvatskoga proljeća

Politički vrh u Socijalističkoj Federativnoj Republici Jugoslaviji smatrao je nacionalno i manjinsko pitanje riješenim, budući da do pune afirmacije prava svih naroda i narodnosti dolazi kako na deklarativnoj, tako i na legislativnoj razini. Dapače, to je rješenje, popularno sažeto u koncept bratstva i jedinstva unutar zemlje, odnosno aktivne mirne koegzistencije u međunarodnoj zajednici, redovito isticano na internacionalnome nivou te korišteno kao uporište za ostvarivanje političkih ciljeva unutar Pokreta nesvrstanih ili međunarodnih organizacija poput Ujedinjenih naroda.

Međutim, događaji koji su prethodili Hrvatskomu proljeću, ali i sam pokret, su osim ekonomskih te društvenih rješenja ozbiljno nagrizli i javno propagirano bratstvo i jedinstvo, a uslijed autoritarnoga obračuna s proljećarima posredno je prokazano licemjerstvo politike mirne koegzistencije.

Stoga ne treba čuditi kako je većina novinskih naslova, odnosno diplomatskih reakcija, koji su negativno prikazivali situaciju u Socijalističkoj Republici Hrvatskoj početkom 1970-ih godina, doživljavani kao ugroza te neprijateljsko djelovanje prema jugoslavenskomu socijalističkomu poretku i imidžu. Sukladno tim obavještajno-diplomatskim izvješćima, uloženi su naponi s ciljem minimiziranja štete, to jest obnavljanja minuciozno građenoga međunarodnoga statusa na polju nacionalne i manjinske problematike.

Upravo će ti naponi ovdje biti u fokusu, pri čemu posebnu pažnju pridajemo organiziranju međunarodnoga seminara manjinske problematike od strane UN-a i SFRJ 1974. godine, a koji je poslužio kao idealna prilika za demonstraciju reformiranoga i još boljeg socijalističkoga rješenja.

Željko Krušelj

Sveučilište Sjever

zkruselj@unin.hr

Koprivnica i Varaždin kao pokazni modeli pomno režiranoga obilaska „baze“ predsjednika Tita u rujnu 1971.

Proljećarsko se vodstvo kraljem ljeta 1971. nalazilo u iznimno teškoj političkoj situaciji jer je već došlo do unutarpartijskoga rascjepa, a Tito je još u srpnju zbog uporno naglašavane eskalacije nacionalizma i antikomunizma zaprijetio njegovim rušenjem, po potrebi čak i primjenom vojne sile. Posljednji pokušaj da Tito kao nedodirljivi jugoslavenski lider promijeni protuproljećarsko raspoloženje bio je njegov višednevni posjet Hrvatskoj, u okviru kojega je posjetio Zagreb, a 10. rujna i više gradova na sjeverozapadu, gdje su kao industrijska središta najvažniji bili Koprivnica i Varaždin.

Uvidom u lokalne medije, arhivsku dokumentaciju i razgovorima sa sudionicima toga posjeta uočljivo je kako je svaki detalj Titova putovanja i boravka na hrvatskome sjeverozapadu zbog ukupnoga dojma u jugoslavenskoj javnosti bio isplaniran do najsitnijih detalja. Riječ je bila o najpoželjnijim pravcima kretanja njegove kolone, scenografiji i iznimnoj masovnosti dočeka na određenim lokacijama, promišljenim govorima lokalnih političkih čelnika i direktora tvrtki koje je posjetio, pisanim parolama i uzvicima prisutnih građana te pomno oblikovanim tekstovima i odabranim fotografijama u medijima, uz svjesno potisnute tonove koji bi posebno isticali proljećarsko vodstvo. Sve je moralo sugerirati da su baš svi „na Titovu putu“, da tu nema „hrvatskoga šovinizma“ i da se zalažu za konstruktivno rješavanje nagomilanih gospodarskih problema, pogotovo vezanih uz slobodno raspolaganje devizama onih koji ih ostvaruju.

Spomenuti model detaljno režiranoga putovanja hrvatskim sjeverozapadom pokazao se vrlo uspješnim, jer se Tito vratio u vrlo pozitivnom raspoloženju, suprotan onomu koji su mu, kako je sam izjavio, stalno sugerirali njegovi informatori. O tome je 14. rujna 1971. svjedočio njegov za mnoge iznenađujući proreformski usmjereni govor prilikom zdravice u zagrebačkoj *Esplanadi*. No, to je njegovo prividno slaganje s proljećarima moglo trajati vrlo kratko.

Mislav Kukoč

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu
mkukoc@hrstud.hr

***Praxis* i nasljeđe Hrvatskoga proljeća: od jugoslavenske do hrvatske filozofije prakse**

Ovaj prilog prati i analizira ideologijske stavove i političko djelovanje neomarksističkih *Praxis* filozofa u vrijeme i nakon sloma Hrvatskoga proljeća. Kontroverze njihova djelovanja prate se od vremena brijunskoga pada Rankovića, kada je, prema njegovu smijenjenom glavnom uredniku, „*Praxis* branio pozicije ‘jugoslavenskoga unitarizma’ i ‘centralizma’“, preko partijske pohvale njihova suprotstavljanja „ideologiji srednje klase“ i „hrvatskoga nacionalizma“, pa do neoboljševičke zabrane i pokušaja svojatanja *Praxisa* od strane pojedinih njegovih srbijanskih suradnika.

Maria Levačić

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu
mlevacic@hrstud.hr

Petar Šarić

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu
psaric@hrstud.hr

Međunarodna percepcija Hrvatskoga proljeća u globalnome geopolitičkome kontekstu

Sagledane u međunarodnome kontekstu, geopolitičke okolnosti u kojima nastaje Hrvatsko proljeće vrlo su problematične. Razdoblje je to blokovske podjele svijeta predvođene SAD-om i SSSR-om. Brežnjevljeva doktrina ugušila je Praško proljeće 1968., kada se sovjetska vojna prijetnja ozbiljno približava

granicama Jugoslavije i ponovno u pitanje dovodi jugoslavensku neovisnost. Istovremeno, Jugoslavija je sve više otvorena utjecajima sa Zapada, čiji je akteri percipiraju kao zonu obrane od Sovjeta. Štoviše, od prekida veza s Istočnim blokom Zapad je imao jasne interese da sačuva jugoslavensku neovisnost, zbog čega je sve nestabilnija situacija uoči Hrvatskoga proljeća kroz prizmu Zapada poimana kao negativna i separatistička. Jugoslavenska destabilizacija, koja je mogla biti prouzročena zahtjevima za uvođenjem višestranačkoga sustava i drugih demokratskih stečevina, predstavljala je opasnost zaoštavanja odnosa između Zapada i Istoka, preciznije Moskve. Zašto je Hrvatska u svojim protuunitarističkim zahtjevima ostala sama i kako je nedostatak međunarodne potpore utjecao na konačni slom Hrvatskoga proljeća? Cilj je ovoga izlaganja ponuditi referentni geopolitički okvir Hrvatskoga proljeća u Jugoslaviji pregledom raspoloživih izvora koji mogu sugerirati pozicije relevantnih međunarodnih aktera poput SAD-a, Ujedinjenoga Kraljevstva, SSSR-a, Vatikana i drugih. Nakon temeljitoga pregleda utvrdit će se sličnosti, razlike i kontradikcije uočenih pristupa te će ih se svrstati u širi geopolitički kontekst toga vremena. S posebnom će se pozornošću razmotriti potencijalne razlike i sličnosti u načinu djelovanja i razmatranja Hrvatskoga proljeća od strane zemalja pod okriljem iste struje globalne moći, kao što su primjerice Sjedinjene Američke Države i Ujedinjeno Kraljevstvo. Osim direktnih pozicija vladajućih struktura spomenutih zemalja koje se očituju kroz veleposlanstva i ostale državne institucije, fenomen Hrvatskoga proljeća i generalne destabilizacije jugoslavenskoga unitarizma sagledat će se iz ondašnje perspektive stranih medija.

Marinko Lozančić

Hrvatsko vojno učilište *Dr. Franjo Tuđman*

lozamarinko@gmail.com

Hrvatsko proljeće u kontekstu srbijanske geostrategije

Unitarističke težnje srbijanske politike iz vremena monarhističke, nastavit će se i u komunističkoj Jugoslaviji. Neriješeno hrvatsko nacionalno pitanje, odnosno težnje za samoodređenjem i samostalnošću, činili su hrvatsko-srpske odnose sve složenijima. Dezintegracijske silnice sukobljenih političkih inači-

ca, hrvatske težnje za decentralizacijom, te srbijanske za hegemonijom i unitarizmom, bit će uzrok političkim kriznim situacijama koje su sve izraženije prijetile opstanku bivše državne zajednice. U kontekstu demokratizacije dinamičnoga hladnoratovskoga međunarodnoga okružja, vojna opcija bila je sve izglednija. Hrvatsko proljeće bilo je izraz težnji hrvatskoga naroda za svojom neovisnošću, te u tome kontekstu, i izraz otpora prema sve izraženijemu represivnomu aparatu narastajuće srbijanske moći. Pod plaštom ravnopravnosti jugoslavenskih naroda prikrivalo se proces srbizacije te priprema operativne faze srbijanske vojne agresije, odnosno uloga JNA i SANU – glavnih aktera srbijanske ekspanzionističke teritorijalne strategije. Srbijanske težnje, sukladne krilaticama *Srbi svi i svuda* i *svi Srbi u jednu državu*, bile su kočnice razvoja prostorno-funkcionalnih odnosa komunističke Jugoslavije, odnosno korištenja geografskih potencijala, posebice istočne jadranske obale. Razvoj geografskoga potencijala Hrvatske predstavljao je glavnu opasnost po opstanak bivše državne zajednice temeljene na projektima velikosrpskih ideologa. Prostorno-funkcionalno povezivanje Hrvatske značilo bi valorizaciju i jačanje prostornoga jedinstva hrvatskoga geografskoga prostora, te nacionalnoga identiteta. Razvoj i modernizacija poprečnih prometnih koridora kao poveznica srednjoeuropskoga, podunavskoga i sredozemnoga utjecaja, preko Hrvatske i Bosne i Hercegovine, bio je u drugome planu. Kičma razvoja i opstanka bivše državne zajednice temeljena je na težišnoj geografskoj ulozi prostora Srbije na kojem se prožimaju gravitacijski utjecaji Podunavlja, te čvorišta geografskih koridora – osovina razvoja, koji otvaraju Srbiju prema jadransko-egejsko-crnomorskim pročeljima. Izgradnjom pruge Beograd-Bar, ključna tranzitna uloga Srbije na prostoru bivše državne zajednice, primarno je temeljena ja južnom, crnogorskom dijelu istočnoga jadranskoga pročelja. Hrvatski dio obale, te njezino kopneno zaleđe, odnosno prostor Bosne i Hercegovine, ostao je u geoprometnoj, a time i geostrategijskoj sjeni. Temeljni geografski potencijal izvora hrvatske nacionalne, posebno gospodarske snage – pročelje istočne jadranske obale, bilo je prostorno funkcionalno marginalizirano, a time i cjelovit nacionalni prostor Hrvatske.

Hrvoje Mandić

Sveučilište u Zagrebu

hmandic@unizg.hr

Senat Sveučilišta u Zagrebu i studentski pokret 1971. – 1972.

U dosadašnjoj hrvatskoj historiografiji studentskoga pokreta gotovo da nije obrađeno djelovanje, odnosno zaključci Senata Sveučilišta u Zagrebu u odnosu na studentski štrajk iz studenoga 1971. godine. Studentski štrajk je bio najturbulentniji događaj na Sveučilištu u Zagrebu nakon završetka Drugoga svjetskoga rata za Senat Sveučilišta i rektora prof. dr. sc. Ivana Supeka. U članku će se obrađivati sjednice Senata Sveučilišta u Zagrebu koje sadrže rasprave i zaključke o postupanju upravljačke strukture Sveučilišta u Zagrebu prema studentskomu pokretu. Po prvi put u historiografiji bit će obrađeno djelovanje Senata Sveučilišta u razdoblju studentskoga štrajka i odnosu prema njemu u razdoblju od 1970. do početka 1972. Rad se temelji na arhivskome gradivu Sveučilišta u Zagrebu, a riječ je o Zapisnicima sveučilišne skupštine 1965. – 1970. i 1972. – 1974., zatim Zapisnicima sjednica sveučilišnoga savjeta 1970. – 1972. i Zapisnicima sjednica sveučilišnoga znanstveno-nastavnoga vijeća 1969. – 1972.

Petar Markuš

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

pmarkus47000@gmail.com

Rad Službe državne sigurnosti i policije tijekom studentskih nemira u Zagrebu 1968. i 1971. godine

Studentski prosvjedi 1960-ih nisu zaobišli ni Jugoslaviju. Lipanjska gibanja iz Beograda 1968. prelila su se i na druga sveučilišta u zemlji, uključujući i zagrebačko. Uz studentske nemire 1968. Sveučilište u Zagrebu bit će akterom novih studentskih protesta 1971., ovaj put u kontekstu Hrvatskoga proljeća. Suočena s izazovima novonastajuće studentske inteligencije, tadašnja je vlast

zasigurno bila zabrinuta za to da se studentski prosvjedi ne preliju i na ostatak društva. Kako bi vlast mogla pratiti tijekom studentskih gibanja i reagirati ukoliko bude potrebno, Služba državne sigurnosti i policijski aparat uključili su se u akciju praćenja studenata, studentskoga vodstva, skupljanja studentskoga propagandnoga aparata, pa čak i špijuniranjem nekih studenata i profesora. Istraživačko pitanje na koje ovaj rad želi odgovoriti jest koje su mjere SDS i policija poduzimale tijekom studentskih gibanja 1968. i 1971. te kako su klasificirale navedene nemire? Koji prosvjedi studenata su u njihovim očima bili okarakterizirani kao prijetnja za režim i zašto? Usprkos tomu što su studentski prosvjedi već bili predmet istraživanja, u ovome radu je novost što je fokus usmjeren na rad sigurnosnih službi i represivnoga aparata, što podrazumijeva i korištenje nove dostupne arhivske građe. Ukratko ćemo predstaviti metodu usporedbe kako bismo mogli uvidjeti koje su sličnosti i razlike u sagledavanju dvaju studentskih nemira iz perspektive represivnoga aparata.

Vedran Muić

Hrvatski državni arhiv
vmuic@arhiv.hr

Anonimna pisma – protest građanstva na „Sječū Hrvatske u Karađorđevu“

Kad je riječ o reakcijama vlasti nakon 21. zasjedanja Predsjedništva SKJ u Karađorđevu, historiografija se dosad uvelike fokusirala na represiju nad vođama studentskoga štrajka te marginalizaciju i isključivanje političkih vođa reformskoga krila SKH i njihovih suradnika. Ovo ne iznenađuje, s obzirom na to da je oštrina represije podrazumijevala i cenzuru, odnosno plasiranje isključivo službene verzije tih događaja, koja je gotovo 20 godina bila jedina koja je imala pravo na prostor u javnoj sferi. To je značilo da se čak i nakon demokratskih promjena 1989. – 1990. u najvećoj mjeri opet raspravljalo o pragonu te nekolicine. S druge strane, kako su građani, svjedoci tih događaja, sve to doživljavali? O tome se može saznati iz jednoga itekako aktualnoga izvora – velikoga broja anonimnih prijetećih i protestnih pisama koja su upućivana na adrese političkih vođa SKH i SKJ nakon Karađorđeva. Služba državne si-

gurnosti je u periodu do 30. 6. 1972. pomno presretala i pratila sve sumnjive poštanske pošiljke te ih kompilirala u jednome predmetu. S obzirom na to kako se upravo gradivo SDS-a odnosno UDB-e i danas često u javnosti problematizira i mistificira kao „pročišćeno“, ili da sadrži neistine itd., ovaj predmet je tim zanimljiviji. Naime, osim što sadrži pisma s brojnim, često vrlo lucidnim opservacijama građana koji su pratili sve što se događalo uoči i nakon Karađorđeva, stavovi u njima su često artikulirani iz pozicije ljudi koji su se u njima izjašnjavali kao uvjereni komunisti.

Šimun Novaković

Arhiv Bosne i Hercegovine
snovakovic@arhivbih.gov.ba

Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika u kontekstu pisanja bosanskohercegovačkih tiskovina

Nakon što je 18 hrvatskih kulturnih i znanstvenih institucija potpisalo, a potom 17. ožujka 1967. godine objavilo *Deklaraciju o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika*, hrvatska su partijska tijela osudila navedenu inicijativu, a njihov su primjer slijedila republička i savezna državna tijela. Pod pritiskom političkih struktura utvrđivala se kronologija donošenja *Deklaracije* i politička odgovornost pojedinaca. U konačnici je *Deklaracija* osuđena kao *atak na bratstvo i jedinstvo naših naroda*, većini potpisnika su izrečene različite stegovne mjere, a dio njih je izbačen iz Saveza komunista. Iako je većina reakcija na pojavu *Deklaracije* zabilježena u Hrvatskoj, a potom i u Srbiji, jer je dva dana nakon objavljivanja *Deklaracije* Udruženje književnika Srbije inicijativu hrvatskih jezikoslovaca okarakteriziralo dokumentom vrijednog razmišljanja, nisu zaostale reakcije na pojavu *Deklaracije* ni u Bosni i Hercegovini. O *Deklaraciji* su raspravljali Centralni komitet i općinski komiteti Saveza komunista Bosne i Hercegovine, a zapaženo su mjesto u diskusijama imali bosanskohercegovački predstavnici u različitim saveznim tijelima. Pored partijskih, republičkih i saveznih tijela reakcije su zabilježene u čitavom nizu drugih institucija i organizacija od općinskoga do republičkoga nivoa. Tako su se osudi *Deklaracije* pridružili Udruženje književnika BiH, nastavnici sara-

jevskoga Filozofskoga fakulteta, Univerziteti sarajeva, kolektiv RTV Sarajevo i dr. O navedenim reakcijama opširno su pisale sarajevske dnevne tiskovine *Oslobođenje* i *Večernje novine*, a o *Deklaraciji* su pisala regionalna glasila tuzlanski *Front slobode*, banjalučki *Glas* i *Glas Trebinja*. O istoj su temi pisali i *Prosvjetni list*, *Svijet* i *Odjek*.

Domagoj Novosel

Zagreb

domagoj.novosel5@gmail.com

Pjesmom za Proljeće – prigorska pjevačka društva i proljećarska kretanja

U burnim previranjima tijekom 20. stoljeća, pjevačka društva zagrebačke okolice postaju središta ne samo kulturnoga i društvenoga, već i političkoga života. HSPD Sljeme Šestine, HSPD Podgorac Gračani i HKUD Prigorec Markuševac, mjesta su okupljanja stanovnika sjeverne okolice Zagreba. Njihov značaj u vremenu između dva svjetska rata dosiže vrhunac. Nakon Drugoga svjetskoga rata sva navedena društva gube dotadašnji politički značaj, ali nastavljaju svoj kulturno-umjetnički rad. Postupnom liberalizacijom i blagim popuštanjem komunističkoga režima sredinom šezdesetih godina, društva ponovno intenziviraju svoj rad s tendencijom iskazivanja nacionalnih osjećaja. Vrhunac takva rada društva ostvaruju u razdoblju od 1964. do 1972. godine, kada se realiziraju mnogobrojni projekti vezani uz širi kontekst Hrvatskoga proljeća. Sukladno tomu, cilj je ovoga rada prikazati društveno-politička kretanja na području Zagrebačkoga prigorja u vrijeme Hrvatskoga proljeća. Temeljne spoznaje proizlaze iz arhivske građe spomenutih društava, kao i do sada objavljene literature.

Ivan Perkov

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

iperkov@hrstud.hr

Uloga Duška Čizmića Marovića u Hrvatskome proljeću

Duško Čizmić Marović (1946. – 2020.) zapažen je i značajan akter studentskih i društvenih kretanja u Hrvatskoj i Jugoslaviji krajem 60-ih i početkom 70-ih godina XX. stoljeća. Studij filozofije na Filozofskome fakultetu u Zagrebu upisao je 1964. godine, a zahvaljujući brojnim akademskim i životnim (ne)prilikama, diplomirao je tek 1987. u Beogradu. Tijekom studija u Zagrebu bavio se novinarskim i uredničkim radom u brojnim akademskim tiskovinama, a od 1969. do 1971. bio je glavni urednik *Studentskog lista*. Usto je bio član Rukovodstva Saveza studenata Zagreba na čijem je čelu bio Slobodan Lang i aktivno je sudjelovao u svim ključnim događanjima na Filozofskom fakultetu i Sveučilištu u Zagrebu u doba Hrvatskoga proljeća. Cilj je ovoga izlaganja raščlaniti njegovu ulogu u Hrvatskome proljeću, a da bi se to postiglo, nudi se i prikaz njegovih aktivnosti u razdoblju prije Proljeća (1964. – 1970.) i periodu koji je uslijedio nakon nasilnoga sloma pokreta. Tematizira se i njegova uloga svjedoka u sudskim procesima koji su se odvijali neposredno nakon nemilosrdnoga gušenja aktivnosti hrvatskih sveučilištaraca. Ovim se izlaganjem nastoji predstaviti autentična i objektivna slika uloge jednoga važnoga aktera i tako doprinijeti raščaravanju jedne društveno marginalizirane, nedovoljno istražene i neopravdano zapostavljene epohe povijesti hrvatskoga naroda. Izlaganje se temelji na službenim dokumentima, autentičnim onodobnim medijskim zapisima i naknadno objavljenim iskazima svjedoka zaboravljenoga vremena.

Mile Pešorda

Zagreb

milepesorda1@gmail.com

Hrvatsko proljeće i dva povijesna događaja: prvi Šimićevi susreti 1970. i Sarajevska deklaracija o hrvatskome jeziku od 28. I. 1971.

Hrvatsko je proljeće, u biti drugi svenarodni preporod, zahvatilo sve hrvatske krajeve i mjesta, u (Socijalističkoj) Republici Hrvatskoj i izvan SRH, u kojima su u to doba živjeli Hrvati. Na području (Socijalističke) Republike Bosne i Hercegovine, ovo je razdoblje znamenovano dvama povijesnim događajima: kulturno-književnom manifestacijom „Šimićevi susreti“, prvi put održanom 30. i 31. svibnja 1970. u Grudama (prvi dan) i Drinovcima (drugi dan) te Sarajevskom deklaracijom o hrvatskome jeziku, objavljenom 28. siječnja 1971., ali ne pod njezinim vlastitim izvornim imenom. Stožerna udbo-partija ocijenila je oba ova kulturna događaja odveć radikalnima i nedopustivima, štoviše „klerofašističkima“ i „nacionalističkima“, odnosno „maspokovskim“ i nalegla na njih posebnim mjerama nadzora, progona istine, izolacije i krivotvorbi. No, bila su to zajedničarska preporoditeljska djela u matici duhovnoga i demokratskoga gibanja koje je oslobađalo i zemlju i ljude i narod cijeli za završni izkorak u slobodu.

Hrvoje Petrić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

hpetric@ffzg.hr

Osnivanje Instituta za hrvatsku povijest i 1971. godina

Niz godina trajala su mukotrpna nastojanja oko stvaranja institucijskoga okvira koji će najprimjerenije usmjeravati te uskladiti potrebe hrvatskih povjesničara i institucija koje su se bavile historiografskim radom u Hrvatskoj. Ta su nastojanja 1970. ograničena na okupljanje onih istraživača koji su ostali izvan

tada postojećih instituta, tj. prije svega ograničila su se na istraživače sa Sveučilišta u Zagrebu. Tako je odlukom Savjeta Sveučilišta u Zagrebu došlo do osnivanja Instituta za hrvatsku povijest 12. veljače 1971. Institut za hrvatsku povijest okupio je veliku većinu povjesničara s Odsjeka za povijest Filozofskoga fakulteta u Zagrebu, Odsjeka za povijest Filozofskoga fakulteta u Zadru, Odsjeka za historijskoppravne nauke Pravnoga fakulteta u Zagrebu, Katedre za povijest države i prava i političke misli Pravnoga fakulteta u Splitu i Sekcije za povijest Fakulteta političkih nauka u Zagrebu. Također su mu pristupili i neki povjesničari izvan Sveučilišta u Zagrebu. Prvi direktor bio je Ljubo Boban, a on i njegovi suradnici vjerovali su kako će moći formirati uvjete za inovativniji i kreativniji razvitak hrvatske historiografije. To se u idućim godinama ostvarilo jer je Institut za hrvatsku povijest, usprkos promjenama institucionalnoga statusa, bio jedno od najvažnijih središta inovacija u hrvatskoj historiografiji, neovisno o usponima i padovima – među kojima su događaji oko Hrvatskoga proljeća kao i neki akteri involvirani u njih utjecali na promjenu ili preobrazbu procesa i razvojne politike Instituta. U trenucima kada se hrvatska akademska historiografija našla „pod napadom“, i Institut se našao u poziciji preispitivanja vlastitoga programa.

Zrinka Podhraški Čizmek

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

zri.pod1@gmail.com

Je li moguća demokratizacija diktature? Promišljanja o hrvatskoj državopravnosti povodom 50. obljetnice Hrvatskoga proljeća

Ovaj prilog tematizira kontinuiranu težnju hrvatskoga naroda za slobodom i samoodređenjem tijekom perioda jugoslavenske diktature. Promatrajući tu težnju filozofski i povijesno, kao svojevrsno zrcaljenje prve nad drugom, otkrit ćemo da – počevši od prvih pokušaja u Zadru skupine heterogenih intelektualaca da osnuju reviju nezavisnih Slobodni glas (1966.) kako bi mobilizirali intelektualne snage, prisilili Partiju na liberalizaciju – je bilo nemoguće demokratizirati diktaturu. Nikola Čolak, kao jedan od promotora, u svom je tekstu

„Naših dvadeset godina šutnje“ htio preko opće liberalizacije režima postaviti pitanje prava hrvatskoga naroda na samoodlučivanje u pogledu vlastite suverene Države. No hapšenja skupine osnivača i Čolakov odlazak u emigraciju pokazuju već tada jasno sraz između teorije i prakse komunizma: nakon prvih godina istinskih ushita među komunističkim redovima, vrlo brzo je svim pripadnicima društva postalo jasno da je taj novi poredak zapravo diktatura. Komunistička partija Jugoslavije s novim Ustavom od 1963. god. bila je dala toliko znakova da se približava demokraciji, obmanuvši mnoge skupine građana, jer su svi stvarni pokušaji demokratizacije zemlje zapravo propali. Čolak je smatrao da Mihajlov i cijela generacija koja je rasla poslije rata sa Sovjetskim Savezom, nisu poznavali pravo lice komunizma i da su svi ti preobražaji – transformacije koje nisu dodirnule supstanciju komunizma. Što će dokazati i 1971.: studenti, a i intelektualci kao Mirko Vidović, koji su smatrali kako su se nakon Rankovića mnoge stvari promijenile, bolno će shvatiti kako se ništa nije promijenilo – „ni Ustav, ni Zakon, ni politički sistem. To što Vam se čini, samo je varka”.

Noviji naraštaji, izrasli u novome poretku, u kojem je Partija na vlasti oduzela i silom zanijekala transcendentnu viziju života, dijelom su prigrlili nove ideje, a dijelom nisu pristali na službene stavove režima te su platiti tešku cijenu zbog težnje za duhovnom i civilnom slobodom, koje mi danas uživamo.

Mirjana Polić Bobić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

mpolicbobic@gmail.com

Zamisli o modernizaciji Hrvatskoga sveučilišta u vrijeme Hrvatskoga proljeća

Sveučilište u Zagrebu bilo je u vrijeme Hrvatskoga proljeća jedino hrvatsko sveučilište. Kako je čak 9 njegovih sastavnica tada djelovalo u drugim hrvatskim gradovima te je ono tako premrežavalo cijelu Hrvatsku, preimenovano je u Hrvatsko sveučilište. Zamisli o reformi, tj. o modernizaciji Sveučilišta u vrijeme Hrvatskoga proljeća dio su sveukupnih reformskih planova koji su

se tada artikulirali u hrvatskome društvu. Nekoliko je međusobno povezanih i promišljenih polazišta za modernizaciju:

- temeljenje visokoškolske nastave na znanstvenome istraživanju i, u vezi s time, na unaprjeđenju poslijediplomskih studija;
- reforma Sveučilišta: integracija u sveučilišne odjele u svrhu objedinjavanja ljudskih potencijala za značajne znanstveno-istraživačke projekte;
- model financiranja Sveučilišta u skladu s cjelovitim znanstveno-nastavnim programom;
- daljnji policentrični razvoj Sveučilišta u svrhu razvoja hrvatskoga društva.

U ovome prilogu prikazat će se navedeni elementi plana o modernizaciji Hrvatskoga sveučilišta u kontekstu tadašnjih stremjenja k boljitku i liberalizaciji društva, ali i u kontekstu gibanja na europskim i angloameričkim sveučilištima te sveučilištima nekih drugih zemalja u istome razdoblju XX. stoljeća.

Martin Previšić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

martinprevic@gmail.com

Ivo Banac i nova povijest Hrvatskoga proljeća

Pojam nova historija u historiografiji je dvoznačan: predstavlja i novu historiju kao novu produkciju, ali i specifičnije, od 1970-ih godina nadalje, nove metode u historiografiji. Pristup Ive Banca temi Hrvatskoga proljeća je komplementaran, jer povezuje nove perspektive i pristupe gradivu na kojem je godinama radio s procesom analize i promišljanja o Hrvatskome proljeću u širem vanjskopolitičkom i unutarnjepolitičkom kontekstu. Iako Bančev rad nije dovršen zbog iznenadne smrti, tijekom rada su se iskristalizirale neke teze i pristupi Proljeću koji svakako predstavljaju putokaz budućim istraživanjima. Banac je u svojoj studiji, koja je trebala biti, po njegovom shvaćanju, kruna njegova akademskoga rada, trebao dati multiperspektivan pogled na ovaj proces. On se nije ticao samo procesa unutar Saveza komunista Jugoslavije i različitih pristupa budućnosti Jugoslavije i „federacije“ koji su izazivali frakcijske borbe u Partiji, već i brojnih nastojanja izvan nje, dakle među kulturnim elitama,

studentima, Crkvom, itd. Ivo Banac je težio pokazati da Hrvatsko proljeće nije bio homogen pokret istih ciljeva i želja niti da su svi njegovi akteri nastupali sa sličnih pozicija. Njegov rad trebao je naznačiti tu kompleksnost te pokazati da se i unutar grupacija koje zamišljamo jedinstveno vodila vrlo živa debata o odnosu prema događajima koje danas nazivamo Hrvatskim proljećem.

Andrea Roknić Bežanić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Rijeci

aroknic@ffri.uniri.hr

Hrvatsko proljeće u Rijeci

Osnovni cilj izlaganja je predstaviti studentska gibanja te ulogu i djelatnost Ogranka Matice hrvatske u Rijeci. Izlaganje prikazuje aktivnosti riječkih studenata i riječkoga Ogranka te ukazuje na njihovu međusobnu povezanost. Naglasak je stavljen upravo na prikaz glavnih pokretača pokreta u Gradu te se želi ukazati na kulturnu djelatnost, ali i neke specifičnosti u radu riječkoga Ogranka Matice hrvatske kao važnoga kulturnoga čimbenika u životu Grada.

Istraživanje je temeljeno na izvorima – arhivskoj i periodičkoj građi, a uz to korištena su i analizirana dosad objavljena istraživanja, literatura i memoarska građa na koju će se ponuditi novi suvremeni pogledi.

Zaključno, izlaganje će doprinijeti boljemu razumijevanju društvenoga, ali i političkoga života Grada početkom 70-ih godina, prvenstveno kroz prizmu uloge riječkih studenata i kulturnoga djelovanja riječkoga Ogranka Matice hrvatske.

Drago Roksandić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

drago.roksandic@ffzg.hr

Savez omladine Zagreba (1968. – 1971.) u egohistorijskoj perspektivi /Posvećeno Đuri Despotu/

Istraživanja zagrebačke i hrvatske omladinske i studentske supkulture od 1968. do 1971. godine u nas više i nisu rijetka u nizu humanističko-društvenih disciplina, ali je u njima uočljiv – bar kada je riječ o autorovu parcijalnome uvidu – izostanak kritičnijega, znanstveno utemeljenoga interesa za Savez omladine Zagreba, odnosno Savez omladine Hrvatske. Čak bi se moglo reći da prevladava neizrečen stav da je u slučaju spomenutih supkultura sve što je vrijedno i održivo iz perspektive proteklih desetljeća stvoreno nasuprot Savezu omladine Zagreba, odnosno Hrvatske. Kao omladinski aktivist od 1962./1963. godine (član pa kasnije predsjednik ŠK SOH V. gimnazije) do 1970./1971. godine – hrvatski član Predsjedništva SOJ te predsjednik komisija za obrazovanje, a potom međunarodnu suradnju, skinut s partijske evidencije nakon Karađorđeva), zagrebački omladinski kadar – nastojat ću interdisciplinarnim pristupima imanentnima egohistoriji i mikrohistoriji, utemeljenima na relacijiranju kulture sjećanja s analitičkom interpretacijom narativnih i slikovnih izvora, primarno zagrebačke omladinske provenijencije, sugerirati tezu da je Savez omladine Zagreba s Gradskim komitetom SOH, a s Đurom Despotom na čelu, imao nezaobilaznu ulogu u oblikovanju političke kulture i kulturnoga senzibiliteta bez kojih je nemoguće razumjeti kreativne potencijale koji su 1990./1991. bili u temeljima odluke o hrvatskome samoopredjeljenju i odcjepljenju od jugoslavenske državne zajednice.

Pripremajući ovu prijavu, šokirala me je spoznaja koliko je ljudi s kojima sam tada radio i živio, manje ili više mojih vršnjakinja/vršnjaka, u međuvremenu umrlo pa je i to utjecalo da izaberem ovu temu. U mojem je slučaju formativno nezaobilazan među njima bio Đuro Despot pa mu i posvećujem ovaj svoj prilog.

Vlatko Smiljanić

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

vsmiljani@hrstud.hr

„Njegovo svjedočenje je moralni fijasko“: Žarko Puhovski i Hrvatsko proljeće

Autor će u izlaganju govoriti o ulozi krunskoga svjedoka optužbe Žarka Puhovskog prilikom montiranoga sudskoga procesa hrvatskim sveučilištarcima u ljeto 1972. godine te o suvremenim medijskim odjecima na tu temu. Predstavit će i raščlaniti izjave hrvatskih proljećara o Puhovskom (poput izjave Ivana Zvonimira Čička citirane u naslovu izlaganja) i izjave Puhovskog o osuđenim sveučilištarcima. Izvori za pripremu izlaganja su onovremeni dnevni tisak (*Večernji list*, *Vjesnik*, *Borba*, *NIN*, *Politika*) i relevantni informativni internetski portali za suvremenu recepciju. Osim toga, autor će objasniti logičke pogreške i prijeporne izjave Puhovskog kojima je pokušavao „opravdati“ svjedočenje. Izlaganje će biti kontekstualizirano unutar koncepta destolucije i teorije postkomunističkoga kaosa.

Dino Staničić

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

stanicic.dino@gmail.com

Podcijenjeni protagonist: uloga Petra Šegedina u Hrvatskome proljeću

Nakon 1945. Petar Šegedin nameće se kao jedan od vodećih hrvatskih književnika i intelektualaca, pa iako je sve do prve polovice 1967. član komunističke partije, književnim i javnim djelovanjem nerijetko „provocira“ partijsku rigidnost. Tijekom 1950-ih jedan je od vodećih aktera kulturno-intelektualnoga života, između ostaloga, 1953. – 1954. predsjednik je Društva književnika Hrvatske, a 1956. – 1960. član je jugoslavenske kulturne delegacije u Parizu. Poslije djeluje kao slobodni književnik i sve se češće upušta u različite obli-

ke društveno-kulturne kritike stanja u socijalističkoj Jugoslaviji. Ipak, 1964. postaje redovitim članom JAZU-a, pa tako 1967. dočekuje kao istaknut član Akademije, Matice hrvatske (član Upravnoga odbora) i DKH-a (gdje je 1968. –1970. opet predsjednik). U navedenim je tijelima snažno podržao sadržaj i objavu *Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika*, a nakon što se odbio „odreći“ *Deklaracije* isključen je iz Saveza komunista Jugoslavije. Šegedin u razdoblju Hrvatskoga proljeća ne dovodi u pitanje socijalističko i jugoslavensko uređenje zemlje, ali javnim istupima i tekstovima učestalo ukazuje na manjkavosti i nepravilnosti u provođenju načela „bratstva i jedinstva“, kulminacija čega je njegova knjiga *Svi smo odgovorni?* iz 1971. Jednako tako, uvidom u Šegedinov dosje u Službi državne sigurnosti može se pratiti njegova povezanost s različitim grupacijama involviranim u događaje tijekom Hrvatskoga proljeća (studenti, emigracija i dr.) Takva aktivnost ne ostaje nezamiječena u partijskim redovima i Šegedinovo se ime nerijetko spominje kad se govori o nositeljima oporbene aktivnosti. Više sudionika tih događaja svjedoči o činjenici da je i sam Tito pozivao na njegovo uhićenje; dakako, nakon sloma Hrvatskoga proljeća našao se Šegedin i na popisu (nepostojećega) „Komiteta pedesetorice“. Međutim, 1972. uspijeva izbjeći uhićenje i na nekoliko godina odlazi izvan zemlje. U izlaganju, odnosno tekstu koji će uslijediti, na temelju arhivske građe, memoarskih zapisa i tekstova iz onovremene periodike ukazat će se na stvarne razmjere dosad pomalo zanemarene uloge Petra Šegedina u događajima 1967. – 1971.

Tomislav Sunić

Zagreb

tom.sunic@gmail.com

Od 1971. do 1991. – historicizam „slučajnih“ država

U studiji hrvatskoga pitanja naglašen je historicistički stav među modernim hrvatskim povjesničarima, bilo da je riječ o opisu sporazuma s Mađarima 1102., poznat pod nazivom *Pacta conventa*, bilo da je riječ o opisu događaja i duha vremena 1971., poznat pod nazivom „Hrvatsko proljeće“ u socijalističkoj Republici Hrvatskoj u sklopu socijalističke Jugoslavije. S hrvatskoga stano-

višta godina 1971. imala je presudno značenja u stvaranju hrvatske buduće državnosti – premda po reakcijama tadašnjih zapadnih medija i zapadnjačkih historiografa događaji iz 1971. nisu zauzimali veliko značenje, niti veliko medijsko zanimanje.

U hrvatskoj historiografiji postoji velik broj kvalitetnih kronoloških i faktografskih prikaza ljudi i događaja koji su prethodili 1971. i 1991. i nakon njih. Filozofsko-povijesni pristup događajima u Hrvatskoj iz 1971. i 1991., ali i mnogo ranije, kao i posljedice koje takav pristup ostavlja na hrvatsku nacionalnu memoriju, malo je dosad bio zastupljen. U kojoj je mjeri filozofsko-povijesni pristup važan? Mogli bismo navesti F. Nietzschea i njegov kritički osvrt glede prenatrpene „monumentalne“ i „antikvarne historije“ kod europskih naroda. U kojoj je mjeri monumentalni i antikvarni povijesni stav važan ili štetan za hrvatski budući identitet?

Nikolina Šimetin Šegvić

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

nsimetins@hrstud.hr

Gradska konferencija SKH Zagreb nakon studentskog štrajka 1971. – „zadaci komunista Zagrebačke organizacije SKH“

Iako je Gradska konferencija SKH Zagreb u srpnju 1971. godine održala raspravu o idejnoj usmjerenosti i organiziranosti na temeljima „Nacrta idejno-političkih stavova o daljem razvoju i djelovanju Saveza komunista Jugoslavije“ Druge konferencije SKJ, događanja izazvana studentskim štrajkom na kraju studenog iste godine su je dočekala posve nespremnu. Zagreb je u Jugoslaviji slovio kao revolucionarni grad, što je bilo važan dio njegovog identiteta. Time su ova događanja kao vrhunac kretanja tijekom 1971. godine (i ranije ako se u obzir uzme širi kontekst) vodstvu i članovima Gradskog komiteta SKH Zagreb predstavljala time još veći šok. U ovom će se izlaganju pratiti tijek rada Gradske konferencije SKH Zagreb nakon studentskog štrajka 1971. godine, pokušaji definiranja krivnje za nastalu situaciju, kao i traženje rješenja i zadavanje akcijskih planova i ciljeva. Koji su bili „zadaci komunista

zagrebačke organizacije SK u provođenju u život uvodne i završne riječi druga Tita i zaključaka 21. sjednice Predsjedništva SKJ te zaključaka 23. sjednice Centralnog komiteta SHK“? Samo izlaganje će biti koncipirano u tri čina: od rasprave i zaključaka o idejnoj usmjerenosti i organiziranosti u srpnju 1971. godine, preko šoka izazvanog studentskim štrajkom i, konačno, do provjere rezultata djelovanja i postavljenih ciljeva 1972. godine.

Ante Škember

Zagreb

Bi li bez 1971. bilo 1991.?

Zahtjev za samostalnom i suverenom nacionalnom državom temeljna je odrednica hrvatske nacije u 20. stoljeću. Iako je tadašnjoj hrvatskoj političkoj eliti nedostajalo hrabrosti za jasnu artikulaciju zahtjeva za samostalnom državom (što je bilo i prilično razborito), hrvatsko studentsko vodstvo znalo je artikulirati ta pitanja pa je Hrvatsko proljeće, unatoč nedostatku homogenosti unutar samoga pokreta, postalo živo učilište za mnoštvo aktera koji će na političku scenu (ponovno) stupiti 1990-ih. Hrvatsko proljeće u svojoj je srži policentrični pokret, a osobito valja istaknuti ulogu Matice hrvatske kao kulturno-intelektualnoga središta. U krugu oko Matice hrvatske bio je prisutan i ključni čimbenik stvaranja hrvatske države 1991. godine – Franjo Tuđman. On se doduše, samo nakratko poistovjetio s pokretom, da bi ga svojim izvornim državotvornim i političkim shvaćanjem nadživio – tamo gdje su prolječari posustali, Tuđman je slavodobitno uspio.

Ne može se reći da je slom Hrvatskoga proljeća bio potpun, naime, dogodile su se bitne promjene u saveznome i republičkim ustavima. Tito je slomio Hrvatsko proljeće jer je postalo prijatnija njegovoj nedodirljivoj poziciji na vrhu piramide moći. Nakon Karađorđeva u prosincu 1971. Hrvatska je doživjela nacionalni i politički brodolom. Kada se sagledaju i druge okolnosti i djelovanje različitih tadašnjih aktera, jasno je da je Hrvatsko proljeće pripravi- lo teren za ono što će omogućiti političko-pravnu uspostavu potpune hrvatske samostalnosti.

Stjepan Šterc

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

ssterc@hrstud.hr

Hrvatsko proljeće – poezija idealizma i slobode

Neumitnost prolaska vremena i njegovih vrijednosnih tragova u hrvatskom društvu i prostoru vraćaju nam misli i sjećanja na hrvatska i svjetska mitska razdoblja, u kojima su potrebe za slobodom i najave novih vremena i uređenih društava bile čisti poetski idealizam. Civilizacijski je pomak u tim vremena bio najava novih i pravednijih odnosa koji se nisu uvijek i svugdje odmah nužno i dogodili, ali su tim najavama uvijek usmjeravane nove generacije u vremenima koja su slijedila.

Šezdesete su i početak sedamdesetih prošlog stoljeća u svjetskoj i hrvatskoj povijesti bile upravo takve, s mitskim obilježjima i nositeljima. Opjevane su u pjesmama, razložene u udžbenicima i predočene u filmovima kako bi se zadržale u našim mislima u antologijskom značenju. Čovjek je poletio prema Mjesecu i prohodao nepoznatim, ratovalo se u Vijetnamu, ubijen je američki predsjednik, studenti su počeli pobune, prosvjedi su protiv vlasti bile normalnost, djeca su cvijeća bila nositelji ljubavi i promjena, dogodio se nezaboravni Woodstock... Pjesma je bila svoda oko nas, a Lennon, Dylan, DeVille i mnogi drugi nisu dozvoljavali zaborav niti promjenu značenja dohvaćenog idealizma.

Tih je godina Hrvatska bila u čvrstom zagrljaju bivše zajednice, ali je imala studentsku povijesnu snagu poput opjevanih antičkih junaka ili muzičkih velikana tog doba koja ne blijedi niti nestaje s vremenom. Početkom sedamdesetih, „nekako s proljeća“ godine 1971., nimalo ne zaostajući za buntovnim s kraja šezdesetih, hrvatski su studenti samo nastavili bunt slobode i idealizma započet u svijetu. Prisjetimo se samo kako je antologijski film „Jagode i krv“ (u originalu „The Strawberry Statement“) o studentskoj pobuni na američkom sveučilištu snimljen samo godinu dana ranije.

Razlika ipak postoji jer se studentska pobuna u Hrvatskoj odvijala u okviru totalitarnog sustava i gotovo apsolutne ideološke i jedno nacionalne dominacije gotovo u svemu i imala je u svojoj osnovi dva temeljna cilja - demokritizaciju društva i izlazak iz totalitarizma i političke i svake druge dominacije. Zato i nisu proglašeni vjesnicima promjena, slobode i novog uređenog društva kao njihove američke kolege, već nacionalistima, rušiteljima poretka i svim

mogućim negativnim atribucijama smišljenim po partijskim mjerilima. Zatvarani uz lažna svjedočenja stvarnih podanika totalitarizma iz svog studentskog okruženja, vječno ostaju društveni izopćenici neovisno o kasnijim zbivanjima, za razliku od lažnih režimskih svjedoka koji postaju uvjetno rečeno javni uglednici kasnijeg nasljednog sustava. Iako se vremena mijenjaju kako kaže pjesma, a s njima i ljudi, događaji, pogledi..., zarobljenost Hrvatske nasljednim generacijama uz zamjenu jugoslavenskom prostornog okvira s europskim ostaje. Kao i usud stalnih odlazaka iz Hrvatske.

Hrvatsko proljeće zato ostaje poetski idealizam na temelju kojeg su stvarane osnove kasnije hrvatske teško u ratu ostvarene slobode, a njegovi akteri povijesni junaci naših misli i vrijednosti.

Tomislav Šulj

Hrvatski memorijalno-dokumentacijski centar Domovinskog rata
edo1lenart@gmail.com

Važnost tiskovina za dekonstrukciju nametnutih stereotipa o Hrvatskome proljeću

Razdoblje Hrvatskoga proljeća iznimno je važno razdoblje moderne hrvatske povijesti koje je, unatoč slomu pokreta, odškrinulo čvrsto zaključana vrata totalitarističkoga režima Savezne Federativne Republike Jugoslavije. Važno je i zbog toga što su, posljedično, tijekom stvaranja demokratski uređene Republike Hrvatske istaknuti „proljećari“ imali važnu društvenu i političku ulogu. Unatoč tome razdoblje Hrvatskoga proljeća nedovoljno je istraženo, a sve do nedavno, u određenoj mjeri i netočno interpretirano. Naime, dobar dio autora, tako i historiografa, naklonost je poklanjao navodnim Reformistima unutar Centralnoga komiteta Saveza komunista Hrvatske (CK SKH). U tim radovima, uvećavajući značaj Reformista, nanošena je nepravda, odnosno umanjen je značaj nositelja pokreta iz redova Matice hrvatske i studentskoga pokreta. Slijedom toga, unazad nekoliko desetljeća bio je nametnut narativ kojim se stanje u SR Hrvatskoj tijekom 1971. godine širokoj javnosti dočaravalo gotovo kao pluralističko, demokratsko. Pristranost u analizama razdoblja Hrvatskoga proljeća najjasnije se očitava u nizu različitih navođenja naziva samoga

pokreta. Hrvatsko proljeće, MASPOK („masovni pokret“) i 1971. (skraćeno 71.) tri su najčešće korištena od desetina naziva. Pri tome je, od strane autora sklonih djelovanju Reformista unutar CK SKH, nametnuta netočna paradigma da se tijekom problematičnoga razdoblja koristio naziv MASPOK, odnosno kako je Hrvatsko proljeće naziv koji se počeo koristiti tek u razdoblju uoči raspada Jugoslavije. Kako arhivski izvori, tako i onodobne tiskovine Matice hrvatske, kao i emigrantske tiskovine pobijaju netočno navedene teze, koje su se vremenom pretvorile u svojevrstan mit. Primjerice, najznačajnija emigrantska tiskovina Hrvatska revija za zbivanja u SR Hrvatskoj koristila je termin Hrvatsko proljeće u svojim izdanjima 1971., baš kao što su ga, čak i ranije, koristile i ostale emigrantske novine (*Danica* iz Chicaga, *Nova Hrvatska* iz Londona, *Hrvatski glas* iz Winnipega). Proučavanje izvorne arhivske građe, kao i sekundarnih izvora, ponajprije tiska, jasno pobija desetljećima nametnute stereotipe te daje stvarnu sliku o zbivanjima iz razdoblja Hrvatskoga proljeća.

Vladimir Šumanović

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu
vsumanovic@hrstud.hr

Istaknuti političari Republike Hrvatske o Hrvatskom proljeću

Hrvatsko proljeće jedan je od najvažnijih događaja u razdoblju socijalističke Jugoslavije. Važnost Hrvatskoga proljeća bila je neupitna u socijalističkoj Jugoslaviji, a u današnjoj Republici Hrvatskoj smatra se jednim od ishodišta suvremenoga hrvatskoga identiteta. Tema ovoga izlaganja bit će stav istaknutih političara Republike Hrvatske o Hrvatskom proljeću. Budući da je riječ o osobama koje su kreirale politiku Republike Hrvatske, njihov stav je pokazatelj na koji se način Hrvatsko proljeće percipira u današnjem hrvatskom društvu, odnosno u dijelu hrvatskih elita koje prema svome položaju imaju veliki utjecaj na kreiranje kolektivnoga sjećanja samoga društva. U izlaganju će posebna pozornost biti posvećena stavu onih političara Republike Hrvatske koji su u više navrata u javnosti isticali svoje simpatije prema socijalističkoj Jugoslaviji.

Ivica Šute

Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu

isute@ffzg.hr

Uoči Hrvatskog proljeća: HKL i Zlatko Tomičić

Na temelju analize tekstova, objavljenih sjećanja bivših urednika i suradnika lista te reakcija u onodobnom novinstvu i komunističkom vodstvu, autor analizira nastanak, djelovanje i prisilnu obustavu izlaska *Hrvatskog književnog lista*. Kroz sudbinu ovog časopisa Zajednice samostalnih pisaca TIN, autor nastoji prikazati društvene, političke, gospodarske i kulturne prilike u Hrvatskoj uoči početka Hrvatskoga proljeća.

Jure Trutanić

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu

jtrutanic@hrstud.hr

Studentski pokret u Splitu 1971. godine: razvitak i slom

Izbor Ivana Zvonimira Čička 21. prosinca 1970. za prvoga studenta-prorektora u povijesti zagrebačkoga sveučilišta smatra se inicijalnim događajem iz kojega je izrastao pokret hrvatskih sveučilištaraca kao najradikalniji zagovornik reformnih težnji dijela hrvatske političko-intelektualne elite. Prijepori oko Čičkova izbora uzrokovani osporavanjem poražene strane, slično kao i u Zagrebu, aktivirali su i politizirali onaj dio studentske populacije koji do tada uglavnom nije participirao u studentskim – *de facto* partijskim – organizacijama. Kada je Plenum Koordinacionog odbora Saveza studenata Splita krajem prosinca 1970. donio i objavio odluke protivne Čičkovu izboru, nastupajući pritom kao glasnogovornik cjelokupne splitske studentske populacije, među splitskim studentima pokrenuta je peticija podrške izabranomu studentu-prorektoru. Tom peticijom koja je s preko 1100 sakupljenih potpisa u siječnju 1971. uručena rektoru Ivanu Supeku, splitska je delegacija formalno kročila na pozornicu mitske '71. Splitski studentski pokret konkretnu je formu zadobio

nekoliko mjeseci kasnije na studentskim izborima kada je skupina studenata okupljena oko peticije uspjela preuzeti vlast uspostavivši legalno predstavništvo po svojoj volji. Splitsko je studentsko vodstvo surađivalo sa zagrebačkim, stoga se s njime solidariziralo nakon što je u Zagrebu proglašen studentski štrajk. Dva dana kasnije u odnosu na zagrebački, dakle 24. 11. 1971., otpočeo je štrajk i na splitskim visokoškolskim ustanovama sa središtem zbivanja na Pravnome fakultetu. Nakon sloma Hrvatskoga proljeća najistaknutiji predstavnici splitskoga studentskoga vodstva, Ante Štambuk i Damir Petrić, našli su se na udaru pravosudne represije. Osuđeni su na višegodišnje zatvorske kazne, no za razliku od zagrebačkih kolega koji su se politički reaktivirali uvođenjem višestranačja, njih su dvojica bijegom preko granice izmahnuli pozornosti hrvatske javnosti, ali i fokusu nedostatne „proljećarske“ historiografije.

Ivan Turudić

Visoki kazneni sud Republike Hrvatske, Zagreb

ivan.turudic@vksrh.pravosudje.hr

Povijesni razvoj postulata sudačke neovisnosti s osvrtom na suđenje studentima sudionicima Hrvatskoga proljeća

Predmet je ovoga izlaganja povijesni razvoj neovisnosti sudaca, što je jedan od postulata pravne države. Pitanje i razvoj neovisnosti sudaca pogotovo je važno u kontekstu sudskih procesa provedenih nad sudionicima Hrvatskoga proljeća. Sudačka neovisnost po definiciji znači: „nevezanost ničim osim zakonom i vlastitom savješću“ te je univerzalni postulat koji je rezultat dugotrajnoga povijesnoga razvoja. Stoga postulat sudačke neovisnosti treba detaljno analizirati i s povijesno-pravnoga motrišta interpretirati kroz sudačku neovisnost u kaznenim postupcima koji su se vodili protiv studenata – sudionika Hrvatskoga proljeća, a na temelju pribavljenih sudskih spisa, danas deponiranih u Hrvatskome državnome arhivu. Sve navedeno kroz izlaganje će se staviti u dijakronijski kontekst bitnih obilježja komunističkoga režima, povijesnoga ustrojavanja organizacije sudske vlasti, te pravnih propisa koji su bili zakoniti u vrijeme suđenja, a odnosili su se na način imenovanja sudaca. Stoga je i sam cilj izlaganja povijesna i pravna analiza važeće zakonske regulative koja se

odnosi na postupak imenovanja i razrješenja sudaca u vrijeme suđenja sudionicima Hrvatskoga proljeća, povezujući isto s povijesnim okvirom vođenja politički motiviranih postupaka u bivšoj Jugoslaviji, te procjenjujući značaj postulata sudačke neovisnosti kako za pravnu državu tako i zaštitu temeljnih ljudskih prava. Iz istoga proizlazi i da su osuđujuće presude sudova bivše Jugoslavije studentima sudionicima Hrvatskoga proljeća akti zlouporabe političke moći, donesene protivno civilizacijskim i međunarodno priznatim pravnim načelima.

Vlatka Vukelić

Fakultet hrvatskih studija Sveučilišta u Zagrebu
vvukelic@hrstud.hr

Hrvatsko proljeće u izvješćima CIA-e

Komunistički režim u Jugoslaviji pokrenuo je početkom 1960-ih godina 20. st. proces ekonomske i političke liberalizacije. Ovaj je tijekom intenziviran privrednom reformom 1965. i smjenom potpredsjednika Jugoslavije Aleksandra Rankovića 1966. godine. Navedene reforme utjecale su na popuštanje partijske stege i policijskoga nadzora nad društvom te većom slobodom djelovanja kulturnih institucija i medija, iako je i ovo samo djelomično precizna tvrdnja. Jedna od posljedica ovih mjera, uz neriješeno hrvatsko nacionalno pitanje i latentnu potrebu za istim, bio je i niz događaja kolokvijalno nazvanih Hrvatsko proljeće. Američki i britanski diplomati u Zagrebu i Beogradu pomno su pratili promjene u Jugoslaviji i Hrvatskoj, te posljedice liberalizacije gospodarstva, politike i javnoga života poslije pokretanja ekonomske reforme, a samim time i političke posljedice Hrvatskoga proljeća. Njihovi izvještaji predstavljaju vrijedan doprinos poznavanju međunarodnoga stava prema položaju Hrvatske unutar Jugoslavije, odnosno zapadne politike prema jugoslavenskoj federaciji, no treba napomenuti i kako taj stav nije bio jedinstven. Hrvatske težnje za većom autonomijom i slobodnijim izražavanjem nacionalnih osjećaja sa simpatijama su primane među zapadnim diplomatima koji su bili u službi u Zagrebu. Oni su većinom bili svjesni animoziteta hrvatskoga pučanstva prema centralističkomu režimu u Beogradu. No, događaji koji će uslijediti, a posebno razvoj situacije u

Hrvatskoj tijekom 1971. godine pokazali su da je podrška Zapada liberalizaciji Jugoslavije ipak ograničenoga karaktera, te uvjetovana prije svega potrebom očuvanja jedinstvene i stabilne komunističke Jugoslavije unutar globalnoga hladnoratovskoga konteksta, pri čemu su stvarni hrvatski interesi ipak bili na sporednome mjestu.

U ovome izlaganju osvrnut ćemo se na dokument *Central Intelligence Agency (CIA) Office of National Estimates* iz siječnja 1972. naziva Memorandum, koji tematski analizira krizu u Hrvatskoj kroz 26 točaka. Memorandum definira uzroke krize kroz prvih 12 točaka, definira problemska pitanja u idućih 5 točaka te daje mišljenje o dugoročnim posljedicama izazvanih događajima iz korpusa Hrvatskoga proljeća od 18. do 26. točke. Ne problematizira niti tematizira same aktere ovoga pokreta, već naglasak stavlja na upitnu svrsishodnost Komunističke partije, za koju, kako memorandumsko izvješće navodi, ni Tito više ne vjeruje da je „praktičan koncept“. Prema obavještajnoj analizi povjereni zadatak čvrste kontrole nad jugoslavenskim decentraliziranim društvom pretvorio se u partikularne ekonomske osobne interese u pojedinim provincijama i republikama. I u ovome se dokumentu razmatra razmišljanje o opstanku Jugoslavije nakon Titove smrti, a daju se i predviđanja o idućim kriznim točkama dok se to ne dogodi. Jasno je navedeno kako dosadašnji opstanak jedinstvene Jugoslavije treba promatrati u kontekstu političkih poteza „iznimnoga“ čovjeka – Tita te „popularnoga straha“ od sovjetske invazije.

Tomislav Žigmanov

Subotica

tzigmanov@zkhv.org.rs

Hrvatsko proljeće i Hrvati u Bačkoj

Posredni i neposredni utjecaji i posljedice Hrvatskoga proljeća očitovali su se i u Bačkoj, među ovdašnjim Hrvatima – Bunjevcima i Šokcima, ponajprije u području kulture. Nasljeđujući bogatu kulturnu baštinu, uz živu svijest o događajima od prije Drugoga svjetskoga rata (živo nakladništvo, razvijen književni život, prvo značajnije masovno memoriranje – npr. obilježavanje 250 godina od doseljenja Bunjevaca u Bačku, začetci muzejske, arhivske i knjiške građe)

i vremenu neposredno nakon istoga (dnevnik/tjednik *Hrvatska riječ*, Hrvatsko narodno kazalište, časopis za književnost, umjetnost i društvena pitanja *Rukovet*), te uz mnogovrsne navezanosti na kulturne krugove u Zagrebu i drugim središtima u Hrvatskoj, nanovo okupljeni hrvatski intelektualci iz Subotice koncem 1960-ih pokreću cijeli niz aktivnosti na planu afirmacije mjesnoga hrvatskoga kulturnoga nasljeđa i prezentacije njihova kulturnoga stvaralaštva – proslava Dužijance izvan Crkve i održavanje Velikoga prela, osnutak Hrvatskoga kulturno-umjetničkoga društva „Bunjevačko kolo“, izdavanje nekoliko kapitalnih književnih i književno-povijesnih djela u Zagrebu (Geza Kikić, Balint Vujkov i Ante Sekulić) te snimanje humorističke serije Televizije Zagreb „Boltine zgode i nezgode“ Matije Poljakovića u režiji Petra Šarčevića, oživljavanje likovne scene te afirmacija umjetnosti u tehnici slame (izložbe i film Ive Škrabala „Slamarke divojke“), vjerojatno su one najvažnije. No, uspjesi i postignuća nisu trajali – slomom Hrvatskoga proljeća u Hrvatskoj slomljeni su i njegovi odrazi u Bačkoj s tragičnim ishodima: zabrane javnoga djelovanje za više od stotinu intelektualaca, uzništvo za četvoricu i stalni nadzor i kontrola tajne policije nad cjelinom kulturnoga života ovdašnjih Hrvata. Posljedice ovoga „loma“ vidljive su i nakon 50 godina – elita Hrvata nema kontinuitet u trajanju, kulturni procesi nisu završeni, napose kada je riječ o usustavljanju znanosti, institucionalni okvir je i danas nedovoljno razvijen.

Jakov Žžić

Hrvatsko katoličko sveučilište
jakov.zizic@unicath.hr

Sinj i Hrvatsko proljeće

Sinjani i Sinj su imali istaknutu ulogu u nacionalnome reformskome pokretu koji nazivamo Hrvatsko proljeće. Petorica Sinjana (Ante Miko Tripalo, Marko Veselica, Vladimir Veselica, Josip Šentija i Dražen Sesardić) bili su protagonisti najvažnijih zbivanja povezanih s Hrvatskim proljećem, a važna proljećarska gibanja odvijala su se i na području tadašnje Općine Sinj. U ovome će se izlaganju predstaviti najvažnija saznanja o nacionalnoj i lokalnoj sastavnici sinjskoga udjela u Hrvatskome proljeću.

Dvadeseto stoljeće i Hrvatsko proljeće

Još i danas je neistražena povijest 20. stoljeća, jer se nisu otvorili dokumenti pažljivo skrivenih događaja. Trenutak je da rasvijetlimo zabranjenu povijest i grobove Hrvata ovdje i u tuđini. Odessa, o kojoj piše Miroslav Krleža: „*U Odesi je počelo. U krvavoj Odesi, u Kanatnom zavodu, gdje se masakriralo en masse i gdje su pokapajući mrtvace rekli onom grobaru, da ne treba da znade tko su ti ljudi, jer to su Hrvati*“, dio je neistražene hrvatske povijesti. Rijetki su koji znaju da je tamo ubijeno 20.000 Hrvata zato jer nisu odustali od svog hrvatskog imena.

Od južnoslavenskog idealizma 1918., do progona Hrvata i ubojstva Stjepana Radića 1928. prošlo je deset prvih krvavih godina, a novih desetak, tijekom kojih je prognjeno i ubijeno mnoštvo zabranjenih Hrvata, prošlo je do Banovine Hrvatske i Drugog svjetskog rata. Nakon Drugog svjetskog rata, uz smjerove križnog puta prema Bleiburgu, ostala su mnogobrojna grobišta Hrvata o kojima je i danas zabranjeno pisati i govoriti. Dobro umotane povijesne krivotvorine i danas su ostale kao temeljni povijesni izvori na kojima se u svrhu propagande grade nove krivotvorine hrvatske povijesti.

Novija hrvatska povijest nam je ponudila idealizam, grbove i grobove. Sve do pada Rankovića 1966. godine, koji je bio gospodar života i smrti u Jugoslaviji, Hrvatska je bila sužanj odnosa velikosrpskog hegemonizma. Njegovim padom oslobađa se prostor i stvara dašak Hrvatskog proljeća. Najprije 1967. Deklaracija o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika, a onda tijekom povijesno nejasne 1968. dolazi živost hrvatskih sveučilištaraca. Prvi poraz Komunističke partije u istočnoj Europi dogodio se na Sveučilišnoj skupštini 21. prosinca 1970., u dvorani 7. na Filozofskom fakultetu, izborom studenta prorektora Ivana Zvonimira Čička.

Konačna pobjeda hrvatskih sveučilištaraca nad piramidom birokratiziranih studenata koji su djelovali pod pokroviteljstvom partije i sveučilišnog komiteta ostvarena je 4. travnja 1971. u kino-dvorani Studentskog centra izborom Dražena Budiše za predsjednika Saveza studenata Zagreba. Studenti Hrvatskog sveučilišta u svojim su govorima na zborovima diljem Hrvatske zagovarali suverenost i ostvarenje hrvatske države. Povijesno će ostati zapam-

ćena želja hrvatskih sveučilištaraca izražena 22. studenog 1971. na proglašenju studentskog štrajka kada glasno postavljaju pitanje hrvatske suverenosti i čistih računa. Kraj 1971. godine ostat će u pamćenju kao sjeća i progon generacijâ hrvatskih intelektualaca, čija će žrtva rezultirati Ustavom iz 1974., na temelju kojega je Badinterova komisija proglasila granice suverene i samostalne Republike Hrvatske.

**NAŠ PROGRAM JE PLATFORMA
XXII. SJEDNICE CK SKH**

**DEVIZE ONOME
TKO IH
OSTVARUJE!**

IZBOR LITERATURE O HRVATSKOM PROLJEĆU

Pripremili:

Tomislav Brandolica i Jure Trutanić

IZVORI:

Artuković, Mato; Antić, Ljubomir (prir.), *Sudski progoni dr. Marka Veselice: dokumenti*. Zagreb-Slavonski Brod: Hrvatski institut za povijest, 2013.

Baletić, Milovan; Židovec, Zdravko (ur.), *Deseta sjednica Centralnog komiteta Saveza komunista Hrvatske*. Zagreb: Vjesnik, 1970.

Bijelić, Srećko, *Samoupravljačka pozicija*. Zagreb: Centar za aktualni politički studij, 1971.

Dabčević-Kučar, Savka, *SKH u političkoj akciji*. Zagreb: Centar za idejno-politički rad i informacije Rajonske konferencije SKH Medveščak, 1971.

Hrvatsko proljeće – presuda Partije [reizdanje Izvještaja o stanju u Savezu komunista Hrvatske u odnosu na prodor nacionalizma u njegove redove iz 1972.]. Zagreb: Dom i svijet, 2003.

Izvještaj o kontroli zakonitosti rada Matice hrvatske. Zagreb: Matica hrvatska, 2002.

Izvještaj o stanju u SKH u odnosu na prodor nacionalizma u njegove redove (izvještaj usvojen na 28. sjednici CK SKH. Zagreb: Informativna služba CK SKH, 1972.

Lajnert, Siniša. *Hrvatsko proljeće na željeznici 1966.-1974.: izvori*. Zagreb: Udruga progonjenih hrvatskih željezničara '71, 2013.

O međunacionalnim odnosima: Sedmi plenum CK SK Hrvatske. Zagreb: Informativna služba CK SKH, 1967.

- Perić, Ivan, *Ideje „masovnog pokreta“ u Hrvatskoj*. Zagreb: Narodno sveučilište grada Zagreba, Centar za aktualni politički studij, 1974.
- Perić, Ivan, *Suvremeni hrvatski nacionalizam*. Zagreb: August Cesarec, 1976.
- Pišковиć, Milan (ur.), *Sjeća Hrvatske u Karađorđevu 1971.: autorizirani zapišnik*. Zagreb: Meditor, 1994.
- Reforma Saveza komunista Hrvatske*. Zagreb: Centar za aktualni politički studij, 1970.
- Reorganizacija federacije i razvoj političkog sistema*. Zagreb: Centar za aktualni politički studij, 1970.
- Samoupravljanje i dohodak (Materijali sa XI sjednice CK SKH i Predsjedništva RV Saveza sindikata održane 9. i 10. travnja 1970)*. Zagreb: Informativna služba CK SKH, Informativna služba RV Saveza sindikata, 1970.
- Savjetovanje u Centralnom komitetu Saveza komunista Hrvatske 28. i 29. svibnja 1968. godine*. Zagreb: Informativna služba CK SKH, 1968.
- SKJ u uvjetima samoupravnog društva*. Zagreb: Centar za aktualni politički studij, 1970.
- Smailagić, Nerkez, *Radnička demokracija i radnička partija (Prilog problematiziranju reforme SK)*. Zagreb: Centar za aktualni politički studij, 1970.
- Tito, Josip Broz, *Nova inicijativa u SKJ*. Beograd: Izdavački centar „Komunist“, 1972.
- Tripalo, Miko, *Aktualna pitanja razvoja sistema samoupravljanja*. Zagreb: Centar za aktualni politički studij, 1970.
- Tripalo, Miko, *Bez kompromisa u ostvarivanju samoupravnog socijalizma*. Zagreb: Naprijed, 1969.
- Tripalo, Miko, *S poprišta*. Zagreb: Centar za aktualni politički studij, 1971.
- XXI konferencija SKH Zagreb*. Zagreb: 25. i 26. lipnja 1970. Zagreb: Narodne novine, 1970.

ZBORNICI RADOVA:

- Baletić, Milovan (ur.), *Prekinuta šutnja: ljudi iz 1971.* Zagreb: Vjesnik, 1990.
- Hrvatsko proljeće: 50 godina pokreta koji je navijestio slobodnu Hrvatsku* [posebno izdanje magazina *Večernjeg lista*]. Zagreb: Večernji list, 2021.
- Jakovina, Tvrtko (ur.), *Hrvatsko proljeće 40 godina poslije.* Zagreb: Centar za demokraciju i pravo Miko Tripalo, Filozofski fakultet u Zagrebu, Fakultet političkih znanosti, Pravni fakultet u Zagrebu, 2012. <https://tripalo.hr/wp-content/uploads/2015/10/HRVATSKO-PROLJE%C4%86E-40-GODINA-POSILIJE.pdf>
- Kaštela, Slobodan; Novak, Božidar; Veselica, Vladimir (ur.), *25. obljetnica boljševičkog udara i sjećanje na Hrvatsko proljeće..* Zagreb: Hrvatska akademija znanosti i umjetnosti, 1997.
- Lalović, Dragutin (ur.), *Hrvatsko i jugoslavensko „proljeće“: 1962.-1972.* Zagreb: Društvo „Povijest izvan mitova“, 2014.
- Oraić Tolić, Dubravka (prir.), *Hrvatsko proljeće u sjećanjima suvremenika: memoarski zapisi u povodu 50. obljetnice Hrvatskoga proljeća (1971–2021).* Zagreb: Matica hrvatska, 2021.
- Pavletić, Vlatko (ur.), *Nepoznata istina o crnom danu za hrvatske domoljube 11. siječnja 1972. : o udaru na Maticu hrvatsku i Hrvatsko proljeće : o Hrvatskoj danas.* Samobor [etc.]: Antun Gustav Matoš [etc.], 2002.
- Perović, Latinka, *Zatvaranje kruga: ishod političkog rascepa u SKJ 1971/1972.* Sarajevo: Svjetlost, 1991.
- Zidić, Igor (ur.), *Hrvatska i Hrvatsko proljeće 1971.: zbornik radova [sa znanstvenog skupa održanog u Zagrebu 25. i 26. siječnja 2012.].* Zagreb: Matica hrvatska, 2017.
- Žižić, Jakov (ur.), *Sinj i Hrvatsko proljeće.* Zagreb: Klub Sinjana Zagreb, Institut za migracije i narodnosti Sinj, Matica hrvatska, 2021.

KNJIGE:

- Baletić, Milovan. *Hrvatska simultanka: prosinac sedamdeset prve*. Zagreb: Naklada Pavičić, 2003.
- Bartovčak, Zdravko. *Svjedočenje jednoga sudionika u povijesnim zbivanjima 1971. godine*. Karlovac: Matica hrvatska, 2002.
- Batović, Ante, *Hrvatsko proljeće i svijet: Hrvatska u vrtlogu svjetskih zbivanja 1966.-1972.* Zadar: Sveučilište u Zadru, 2019.
- Batović, Ante, *The Croatian Spring: Nationalism, Repression and Foreign Policy Under Tito*. London: I. B. Tauris, 2017.
- Bilić, Jure. *'71, koja je to godina?* Zagreb: Centar za informacije i publicitet, 1990.
- Čuvalo, Ante. *The Croatian National Movement 1966-1972*. Chicago: CroLibertas, 2019.
- Dabčević-Kučar, Savka. *'71: hrvatski snovi i stvarnost*. Zagreb: Interpublic, 1997.
- Diklić, Marjan. *Kažimir Zanki i hrvatsko proljeće u Zadru*. Nin: Ogranak Matice hrvatske, 2012.
- Drača, Dubravka. *Hrvatski feniks dr. Marko Veselica*. Zagreb: Marko Veselica, 1992.
- Dragosavac, Dušan, *Zbivanja i svjedočenja*. Zagreb: Globus, 1985.
- Dukovski, Darko. *Istra i Rijeka u Hrvatskome proljeću*. Zagreb: Alinea; Medulin: Ogranak Matice hrvatske Pula, 2007.
- Đodan, Šime. *Borba za Hrvatsku*. Zagreb: Školske novine, 1998.
- Đurić, Tomislav. *Zašto su šutjela lepoglavska zvona: Hrvatsko proljeće u Varaždinu i Čakovcu 1971.: svjedočenja – članci – dokumenti*. Samobor : Meridijani, 2004.
- Ivičević, Jozo. *Iz novije hrvatske povijesti : jugoslavenstvo, pravaši, HSS, ustaški pokret, Hrvatsko proljeće, Croatia rediviva, Hrvatska danas*. Zagreb: Matica hrvatska, 2007.
- Jurić, Dragutin, *Politika kao sudbina (eseji i polemike)*. Đakovo: Ogranak Matice hrvatske, 2005.

- Kastratović, Drago. *Proljeće moderne Hrvatske*. Zagreb: Naklada Pavičić, 2002.
- Katalinić, Kazimir. *Rađanje države: NDH, Tito, "hrvatsko proljeće" i 1991*. 2. izdanje Zagreb: Časopis Republika Hrvatska, 1995.
- Kesar, Jovan (et al., prirednik), *Geneza maspoka u Hrvatskoj*. Beograd : Književne novine, 1990.
- Klasić, Hrvoje. *Hrvatsko proljeće u Sisku*. Zagreb: Srednja Europa, 2006.
- Kovačević, Radovan, *Proleće posmrtnog bratstva: Dalmacija 1967-1972. u predigri za jugoslovensku tragediju*. Beograd: Službeni glasnik, 2012.
- Krašić, Wolfy. *Hrvatsko proljeće i hrvatska politička emigracija*. Zagreb: Školska knjiga, 2018.
- Kriste, Petar. *Sjene nad slobodom: sjećanja i pogledi na Hrvatsku 1989.-2002*. Zagreb: Golden marketing, 2002.
- Mužić, Ivan, *O hrvatskom masovnom pokretu 1971. godine u Splitu*. Imotski: Ogranak Matice hrvatske, 2017.
- Novak, Božidar (ur.), *Tripalo: spomenica*. Zagreb: Izdanja Antibarbarus, Institut Otvoreno društvo – Hrvatska, 1996.
- Planinc, Milka. *Čisti računi Željezne lady: sjećanja*. Zagreb: Profil, 2011.
- Ponoš, Tihomir. *Na rubu revolucije – studenti '71*. Zagreb: Profil, 2007.
- Radelić, Zdenko. *Hrvatska u Jugoslaviji: 1945.-1991.: od zajedništva do razlaza*. Zagreb: Hrvatski institut za povijest, Školska knjiga, 2006.
- Sadkovich, James J. *Tuđman: prva politička biografija*. Zagreb: Večernji list, 2010.
- Starčević, Franjo. *1971. i oko nje*. Mrkopalj: Matica hrvatska Mrkopalj, 2004.
- Supek, Ivan. *Tragom duha kroz divljinu*. Zagreb: Profil International, 2006.
- Šentija, Josip. *Razgovori s Mikom Tripalom o "Hrvatskom proljeću"*. Zagreb: Profil International, 2005.
- Šošić, Hrvoje. *Slom hrvatskog komunističkog proljeća 1971. godine*. Zagreb: Školske novine, 1997.

Triपाल, Miko. *Hrvatsko proljeće*. 3. dopunjeno izd. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 2001.

Vukov, Vice. *Tvoja zemlja: sjećanja na 1971*. Zagreb: Nakladni zavod Matice hrvatske, 2003.

Zelić, Naco. *Hrvatsko proljeće i bački Hrvati*. Subotica: Matica hrvatska, Ogranak Subotica, 2009.

ČLANCI I PRIKAZI:

Akmađža, Miroslav, „Katolička crkva i Hrvatsko proljeće“, *Časopis za suvremenu povijest* 38/2012., 603-630. <https://hrcak.srce.hr/95080>

Banac, Ivo, „Glavni tokovi reformnog pokreta u Hrvatskoj“, *Snaga lične odgovornosti* (izd. Sonja Biserko), Beograd: Helsinški odbor za ljudska prava u Srbiji – Zagorac, 2008., 259-264.

Bartolić, Zvonimir, „Ljetopis jednog ogranka do 1971.“, *Hrvatski sjever* 1/1996., 83-89.

Bartolić, Zvonimir, „Šezdeset ljeta Matice hrvatske u Čakovcu“, *Hrvatski sjever* 1/1996., 5-21.

Bilić, Ivan, „Konture Proljeća“, *Hrvatska obzorja* 4/1996., 755-762.

Bosnić, Petar, „Sveučilište u burnim danima sedamdesetih godina“, *Hrvatska obzorja* 4/1996., 763-764.

Bošković, Ivan, „Hrvatsko proljeće 1971.-1996.“, *Hrvatska obzorja* 4/1996., 745-748.

Bošković, Ivan, „Hrvatsko proljeće i splitski kulturni život“, *Hrvatska obzorja* 4/1996., 765-774.

Brandolica, Tomislav; Šimetin Šegvić, Filip, „Historiografija i popularna historija u vrijeme hrvatskog proljeća“, *Časopis za suvremenu povijest* 3/2019., 699-739. https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=334464

- Brozović, Domagoj, „Medijsko čitanje ‘hrvatske šutnje’“, *Šesti hrvatski slavistički kongres – Zbornik radova* (ur. Stipe Botica, et al.), Zagreb: Hrvatsko filološko društvo, Hrvatski slavistički odbor, 2018., 633-641.
- Cviić, Krsto, „Hrvatska 1971. – jedan pogled izvana“, *Erasmus* 15/1996., 28-32.
- Ćutuk, Drago, „Moja sjećanja na ‘71.‘“, *Hrvatska obzorja* 4/1996., 775-780.
- Dabčević-Kučar, Savka, „In memoriam – Kažimir Zanki“, *Zadarska smotra* 1-2/2005., 361-364.
- Dabčević-Kučar, Savka; Gotovac, Vlado; Budiša, Dražen, „Nakon četvrt stoljeća“, *Erasmus* 15/1996., 9-22.
- Diklić, Marijan, „Dva dokumenta o navodnom prodiru nacionalizma u Akademijin Institut u Zadru i uloga Kažimira Zankija“, *Zadarska smotra* 1-2/2005., 341-360.
- Diklić, Marijan; Diklić, Marina, „Nekoliko dokumenata o Kažimiru Zankiju i hrvatskim proljećarima u Zadru“, *Zadarska smotra* 1-2/2005., 189-306.
- Dragović, Mirko, „Hrvatsko proljeće – masovni pokret hrvatskog naroda“, *Hrvatska obzorja* 4/1996., 781-790.
- Dujić, Andrija, „Hrvatsko proljeće – program i dosezi“, *Hrvatska obzorja* 4/1996., 791-796.
- Feletar, Dragutin, „KPD Zrinski Čakovec u Hrvatskom proljeću“, *Hrvatski sjever* 1/1996., 108-112.
- Dukovski, Darko, „Hrvatsko proljeće u Istri: sukob hrvatskih i talijanskih reformsko-nacionalnih koncepcija 1970.-1972.“, *Časopis za povijest Zapadne Hrvatske* 4-5/2010., 139-171.
- Gabrič, Aleš. „Odnos slovenske politike prema „maspoku““, *Časopis za suvremenu povijest* 42-1/2010., 7-22.
- Haramija, Dragutin, „O Kažimiru Zankiju“, *Zadarska smotra* 1-2/2005., 365-368.
- Irvine, Jill, „Hrvatsko proljeće i raspad Jugoslavije“, *Političke analize* 2-7/2011., 28-37. <https://hrcak.srce.hr/175717>

- Ivičević, Jozo, „Kako su montirani politički procesi“, *Hrvatska revija* 1/2002., 23-33.
- Jakovina, Tvrтко, „Je li Nixon doista podupirao Hrvatsko proljeće?“, *Pro Historia Croatica* 1, *Zbornik uz 70. godišnjicu života Dragutina Pavličevića* (ur. Ivan Čizmić), Zagreb: Institut društvenih znanosti Ivo Pilar, 2002., 381-399.
- Jakovina, Tvrтко, „Titovi ciljevi sukladni su našima, američki izvori o Hrvatskom proljeću“, *Historijski zbornik* 56-57/2003., 71-90.
- Jakovina, Tvrтко, „Jugoslavija, Hrvatsko proljeće i Sovjeti u detantu“, *Kolo* 4/2005., 153-185.
- Jandrić, Berislav, „Stajališta hrvatske političke emigracije o Hrvatskom proljeću iznesena u najznačajnijem emigrantskom časopisu *Hrvatskoj reviji*“, *Časopis za suvremenu povijest* 2/2003., 431-461. <https://hrcak.srce.hr/101944>
- Jelavić, Ante, „O zbivanjima na splitskom Pravnom i Ekonomskom fakultetu godine 1971.-1972.“, *Hrvatska obzorja* 4/1996., 797-802.
- Kaurlo, Stjepan, „Kažimir Zanki – vođa hrvatskog proljeća u Zadru i sjevernoj Dalmaciji“, *Zadarska smotra* 1-2/2005., 307-340.
- Klasić, Hrvoje, „Djelatnost Matice hrvatske na području grada Siska tijekom Hrvatskog proljeća“, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest* 38/2006., 279-295. <https://hrcak.srce.hr/51844>
- Klasić, Hrvoje, „Od masovnog oduševljenja do masovne represije“, *Hrvatska revija* 2/2011., 5-17.
- Knezović, Marin, „Štrajk hrvatskih sveučilištaraca u jesen 1971. u onodobnom tisku“, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest* 1/1995., 230-241. <https://hrcak.srce.hr/50240>
- Kolanović, Josip, „Kažimir Zanki (sjećanja)“, *Zadarska smotra* 1-2/2005., 375-380.
- Kolar, Mario, „Kajkavsko proljeće – (re)afirmacija kajkavske književnosti i kulture u vrijeme Hrvatskog proljeća, Podravina 25/2014., 160-172. https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=186697

- Krašić, Wolffy, „Sjećanja Franje Mikulića na Hrvatsko proljeće“, *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest* 2/2018., 209-241. <https://hrcak.srce.hr/217116>
- Kunčić, Meri, „O nekim aspektima utjecaja političkih zbivanja na rad Matice hrvatske u vrijeme Hrvatskog proljeća“, *Kolo* 4/2005., 186-196. <https://www.matica.hr/kolo/298/o-nekim-aspektima-utjecaja-politickih-zbivanja-na-rad-matice-hrvatske-u-vrijeme-hrvatskog-proljeca-20305/>
- Kursar, Tonči, „Prijeponi pluralizam 1971.“, *Politička misao* 4/2006., 143-155. <https://hrcak.srce.hr/20379>
- Lopušinsky, Ivan Vanja, „Ostati na nogama. Sjećanje na 1971.-1972.“, *Hrvatska obzorja* 4/1996., 803-806.
- Lučevnjak, Silvija (prir.), „21. ožujka 1971. godine osnivačka skupština Ogranka Matice hrvatske Našice“, *Našički zbornik* 4/1999, 49-72.
- Lučevnjak, Silvija (prir.), „Popis članova Ogranka Matice hrvatske Našice 1971. godine“, *Našički zbornik* 4/1999., 15-48.
- Mamić, Mile, „Prethodnica prijelomnih povijesnih zbivanja: o 30. obljetnici Deklaracije“, *Hrvatska obzorja* 1/1997., 1-7.
- Mataija, Ivica; Vrcić-Mataija, Sanja, „Hrvatsko proljeće u Gospiću“, *Radovi Zavoda za povijesne znanosti HAZU u Zadru* 62/2020., 413-441. https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=361754
- Matković, Hrvoje, „Memoarska literatura o hrvatskome nacionalnom pokretu 1971. godine“, *Časopis za suvremenu povijest* 3/2008., 1143-1153. <https://hrcak.srce.hr/96103>
- Matković, Stjepan, „Znanstveni skup Hrvatsko proljeće - 1971.“, *Časopis za suvremenu povijest* 2/2002., 604-606. <https://hrcak.srce.hr/209031>
- Mihaljević, Nikica, „Ima li pravo naš genijalni cinik Krleža kad kaže da svaki pokušaj hrvatskog suvereniteta završava katastrofalno“, *Hrvatska revija* 2/2011., 32-39.
- Mužić, Ivan, „O hrvatskom masovnom pokretu u Splitu godine 1971.“, *Hrvatska obzorja* 4/1996., 749-754.
- Novak, Božidar, „Uloga i doprinos medija i hrvatskog novinstva u Hrvatskom proljeću“, *Medijska istraživanja* 1/2/2001., 117-129.

- Novaković, Šimun, „Izvanpartijske reakcije i rasprave o Deklaraciji o nazivu i položaju hrvatskog književnog jezika prema pisanju Politike i Borbe“, *Hum: časopis Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru* 22/2019., 99-135. https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=346672
- Obad, Stijepo, „Hrvatsko proljeće u Zadru 1971. godine“, *Zadarska smotra* 1-2/2005., 133-148.
- Oblak, Marijan, „Moja sjećanja na Kažimira Zankija“, *Zadarska smotra* 1-2/2005., 373-374.
- Petrić, Damir, „Hrvatsko proljeće u Splitu godine 1971.“, *Hrvatska obzorja* 4/1996., 807-810.
- Petrinović, Ivo, „Hrvatsko proljeće – drugi hrvatski preporod“, *Hrvatska obzorja* 4/1996., 811-814.
- Ponoš, Tihomir, „Digli smo sidro s Trga sv. Marka koje zapravo nismo bili ni spustili“ [intervju s Josipom Šentijom], *Hrvatska revija* 2/2011., 56-61.
- Ponoš, Tihomir, „Dobio sam obavijesti o crnim trojkama koje će, ako situacija bude napeta, pokupiti određene ljude i likvidirati ih“ [intervju s Božidarom Novakom], *Hrvatska revija* 2/2011., 46-55.
- Ponoš, Tihomir, „Hapsimo samo steklište i niškoristi“, *Hrvatska revija* 2/2011., 24-27.
- Ponoš, Tihomir, „Je li studentski štrajk doveo do sloma hrvatskog proljeća“, *Hrvatska revija* 2/2011., 18-23.
- Ponoš, Tihomir, „Matičari su u svojim zahtjevima i idejama otišli predaleko za ono doba“, *Hrvatska revija* 2/2011., 28-31.
- Puljić, Zvonimir, „Kninska prisjećanja na splitsku 1971.“, *Hrvatska obzorja* 4/1996., 815-820.
- Pusić, Vesna, „Korijeni hrvatskog identiteta“, *Erasmus* 15/1996., 3-8.
- Raboteg, Mate, „Vrijeme romantike i preporodnog zanosa. O Hrvatskog proljeću u Splitu 1970.-1971.“, *Hrvatska obzorja* 4/1996., 821-830.
- Roknić Bežanić, Andrea, „Uloga i djelovanje katoličke zajednice mladih Synaxis u riječkome Hrvatskom proljeću“, *Croatica Christiana periodica*

- 71/2013., 155-170. https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=160247
- Rudolf, Davorin, „Tisuću devetsto sedamdeset i prva. Crtice“, *Hrvatska obzorja* 4/1996., 831-838.
- Salaj, Branko, „Proljeće i dijaspora“, *Hrvatska revija* 1/2002., 6-22.
- Steindorff, Ludwig, „Hrvatsko proljeće: socijalni pokret u socijalističkom društvu“, *Smotra: časopis Hrvatsko-njemačkog društva* 5-6/1997., 147-151.
- Šlabek, Stjepan, „Slomljeni snovi („Hrvatsko proljeće“ u Kutini 1971. i njegov slom 1972.)“, *Zbornik Moslavine* 5-6/2002.-2003., 120-147.
- Šošić, Hrvoje, „Godina 1971.“, *Hrvatska obzorja* 1/1997., 13-36.
- Štefančić, Domagoj, „Miko Tripalo, Hrvatsko proljeće, urednici: Vlaho Bogišić, Vesna Pusić, Slaven Ravlić, treće dopunjeno izdanje, Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb 2001.“ *Radovi Zavoda za hrvatsku povijest* 1/2005., 411-412. <https://hrcak.srce.hr/50136>
- Šutalo, Branimir, „Pokušaj izgradnje Doma Matice hrvatske u Đakovu 1971.“, *Zbornik Muzeja Đakovštine* 8-1/2007., 105-116. https://hrcak.srce.hr/index.php?show=clanak&id_clanak_jezik=317193
- Šute, Ivica, „Hrvatski književni list - između slobode i zabrana“, *Historijski zbornik* 52/1999., 71-104.
- Šušak, Ivica, „Hrvatsko proljeće – počeci političkog interesnog pluralizma“, *Hrvatska i komparativna javna uprava – časopis za teoriju i praksu javne uprave* 8-3/2008., 767-783. <https://hrcak.srce.hr/135557>
- Tomas, Domagoj; Bošnjak, Marijana, „Odjeci hrvatskoga proljeća u Osijeku“, *Diacovensia* 4/2020., 519-547. <https://doi.org/10.31823/d.28.4.4>
- Tripalo, Miko, „Hrvatski nacionalni program – počeci pluralizma“, *Erasmus* 15/1996., 23-27.
- Trošelj, Drago, „Hrvatsko proljeće i Matica hrvatska“, *Našički zbornik* 4/1999., 73-88.
- Vrsaljko, Slavica, „The Role of Ljudevit Jonke in Linguistic and Political Issues with Special Reference to the Signing of the *Declaration on the Name and Status of the Croatian Literary Language*“, *Hum: časopis Fi-*

lozofskog fakulteta Sveučilišta u Mostaru 23/2020., 87-107. <https://hrcak.srce.hr/247712>

Zubak, Marko, „Znanstveni skup Hrvatsko proljeće, 40 godina poslije, Filozofski fakultet, Zagreb, 13.–14. listopada 2011.“, *Časopis za suvremenu povijest* 3/2011., 936-939. <https://hrcak.srce.hr/76789>

DIPLOMSKI RADOVI:

Berečić, Domagoj, *Uloga medija tijekom hrvatskog proljeća*. Filozofski fakultet u Osijeku, 2015. <https://repositorij.ffos.hr/islandora/object/ffos-%3A340/datastream/PDF/view>

Menjuk, Ivana, *Hrvatski studenti 1971. godine*. Filozofski fakultet u Zagrebu, 2011.

Požega, Ivan, *Hrvatsko proljeće s posebnim osvrtom na Zadar*. Sveučilište u Zadru, 2017.

Radić, Marko, *Novinarstvo u Hrvatskom proljeću: Neda Krmpotić i Vjesnik u srijedu*. Filozofski fakultet u Zagrebu, 2017. <https://core.ac.uk/download/pdf/197886907.pdf>

Stanić, Vedran. *Studentski protesti u zagrebu 1968. i 1971. sličnosti i razlike*. Filozofski fakultet u Zagrebu, 2016.

POPIS FOTOGRAFIJA I FAKSIMILA

1. Poziv na opći sveučilišni štrajk, faksimil, str. 2
2. Pismo predsjednika Republike Hrvatske gosp. Zorana Milanovića, faksimil, str. 4
3. Studentske demonstracije ispred Studenskog centra u Zagrebu, str. 6
4. Studentski štrajk, str. 8
5. X. sjednica CK SKH, pred govornicom Savka Dabčević-Kučar (predsjednica CK), str. 12
6. Obavijesti o studentskom štrajku, str. 14
7. X. sjednica CK SKH (gore), str. 24
8. Dražen Budiša na studentskim demonstracijama (dolje), str. 24
9. Suđenje studentima. Na slici Dražen Budiša (gore), str. 74
10. Parole (sredina), str. 74
11. Parole (dolje), str. 74
12. Matica hrvatska, str. 88
13. *Hrvatski tjednik*, 26. XI. 1971., str. 89
14. Kolaž transparenta nastalih povodom studentskog štrajka, str. 96-97

POPIS SUDIONIKA

Matijas Baković

Institut za migracije i narodnosti
Trg Stjepana Radića 3
10000 Zagreb
matijas.bakovic@imin.hr

Mislav Barić

Hrvatski povijesni muzej
Matoševa 9
10000 Zagreb
m.baric@hismus.hr

Nataša Bašić

leksikografska savjetnica u mirovini
Lomnička 5
10000 Zagreb
natbasic305@gmail.com

Mijo Beljo

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
10000 Zagreb
mbeljo@hrstud.hr

Petar Bilobrk

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
10000 Zagreb
petar.bilobrk@gmail.com

Tamara Bodor

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
10000 Zagreb
tamara.bodor@gmail.com

Tomislav Brandolica

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Kuzminečka 4
10000 Zagreb
tomislav.brandolica@gmail.com

Domagoj Brozović

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
10000 Zagreb
dbrozovic@hrstud.hr

Ante Čović

Sveučilište u Zagrebu
Trg Republike Hrvatske 14
ante.covic1@zg.t-com.hr

Stjepan Čosić

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
10000 Zagreb
scosic@hrstud.hr

Marino Erceg

Glas Koncila
Kaptol 8
10000 Zagreb
marinoerceg3@gmail.com

Mario Grčević

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
10000 Zagreb
mario_grecevic@yahoo.de

Vinko Grubišić

University of Waterloo
119 Dalegrove Dr. Kitchener,
Ontario, Kanada
vggrubis@uwaterloo.ca

Aleksandar Jakir

Sveučilište u Splitu
Filozofski fakultet
Poljička cesta 35
21000 Split
ajakir@ffst.hr

Luka Janeš

Fakultet filozofije i religijskih znanosti,
Sveučilište u Zagrebu
Jordanovac 110
10000 Zagreb
luka.janes@ffrz.unizg.hr

Tomislav Jonjić

Našička 19
10000 Zagreb
jonjic.tomislav@gmail.com

Josip Jurčević

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Remetinečka 119
10000 Zagreb
jurjosip@gmail.com

Tado Jurić

Hrvatsko katoličko sveučilište
Ilica 242
10000 Zagreb
tado.juric@unicath.hr

Danijel Jurković

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
10000 Zagreb
djurkovic@hrstud.hr

Vinko Kovač

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Trnsko 37c
10000 Zagreb
vinko.kovac2@gmail.com

Wolffj Krašić

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
10000 Zagreb
wkrasic@hrstud.hr

Željko Krušelj

Sveučilište Sjever
Trg dr. Žarka Dolinara 1
48000 Koprivnica
zkruselj@unin.hr

Mislav Kukuč

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
10000 Zagreb
mkukoc@hrstud.hr

Maria Levačić

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
10000 Zagreb
mlevacic@hrstud.hr

Marinko Lozančić

Hrvatsko vojno učilište *Dr. Franjo
Tuđman*
Ilica 256b
10000 Zagreb
lozamarinko@gmail.com

Hrvoje Mandić

Sveučilište u Zagrebu
Taborska 12a
10000 Zagreb
hmandic@unizg.hr

Petar Markuš

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3
10000 Zagreb
pmarkus47000@gmail.com

Vedran Muić

Hrvatski državni arhiv
Marulićev trg 21
10000 Zagreb
vmuic@arhiv.hr

Šimun Novaković

Arhiv Bosne i Hercegovine
Ulica Reisa Dž. Čauševića 6
71000 Sarajevo
BiH
snovakovic@arhivbih.gov.ba

Domagoj Novosel

Majcenov put 2
10000 Zagreb
domagoj.novosel5@gmail.com

Ivan Perkov

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
10000 Zagreb
iperkov@hrstud.hr

Mile Pešorda

Tome Gajdeka 14
10000 Zagreb
milepesorda1@gmail.com

Hrvoje Petrić

Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3
10000 Zagreb
hpetric@ffzg.hr

Zrinka Podhraški Čizmek

Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
10000 Zagreb
zri.pod1@gmail.com

Mirjana Polić Bobić
Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3
10000 Zagreb
mpolicbobic@gmail.com

Martin Previšić
Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3
10000 Zagreb
martinprevisic@gmail.com

Andrea Roknić Bežanić
Sveučilište u Rijeci
Filozofski fakultet
Sveučilišna avenija 4
51000 Rijeka
aroknic@ffri.uniri.hr

Drago Roksandić
Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3
10000 Zagreb
drago.roksandic@ffzg.hr

Vlatko Smiljanić
Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83i
10000 Zagreb
vsmiljani@hrstud.hr

Dino Staničić
Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3
10000 Zagreb
stanicic.dino@gmail.com

Tomislav Sunić
Novi Zagreb
tom.sunic@gmail.com

Petar Šarić
Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
10000 Zagreb
psaric@hrstud.hr

Filip Šimetin Šegvić
Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3
10000 Zagreb
phillip.simetinsegvic@gmail.com

Nikolina Šimetin Šegvić
Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
10000 Zagreb
nsimetins@hrstud.hr

Ante Škember
Nemetova 2
10000 Zagreb

Stjepan Šterc
Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
10000 Zagreb
ssterc@hrstud.hr

Tomislav Šulj
Hrvatski memorijalno dokumentacijski
centar Domovinskoga rata
Marulićev trg 21
10000 Zagreb
edo1lenart@gmail.com

Vladimir Šumanović
Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
10000 Zagreb
vsumanovic@hrstud.hr

Ivica Šute
Sveučilište u Zagrebu
Filozofski fakultet
Ivana Lučića 3
10000 Zagreb
isute@ffzg.hr

Stipan Tadić
Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
10000 Zagreb
stadic@hrstud.hr

Jure Trutanić
Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
10000 Zagreb
jtrutanic@hrstud.hr

Ivan Turudić
Visoki kazneni sud Republike Hrvatske
Trg Nikole Šubića Zrinskog 5
10000 Zagreb

Vlatka Vukelić
Sveučilište u Zagrebu
Fakultet hrvatskih studija
Borongajska cesta 83d
10000 Zagreb
vvukelic@hrstud.hr

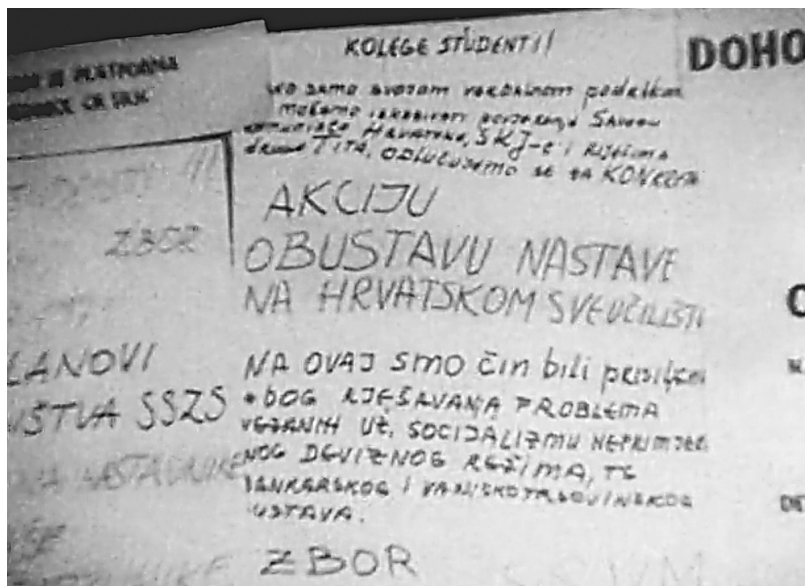
Tomislav Žigmanov
24000 Subotica
Srbija
tzigmanov@zkhv.org.rs

Jakov Žižić
Hrvatsko katoličko sveučilište
Ilica 242
10000 Zagreb
jakov.zizic@unicath.hr

Ante Žužul
Školska knjiga d.d.
Masarykova 28
10000 Zagreb

STRAJK TRAJE
DO 3. XII KADA ĆE
PLENUM DONIJETI
ODLUKU O DALJNJOJ
AKCiji
SKUP STUDENATA

ŽIVJELO
BRATCTVO NARODNI
DANA 28. STUDENOG U 13^h
U VELIKOJ DVORANI SC-a
ODREŽAVA SE:
SVEČANA AKADEMIJA
ČAST DANA REPUBLIKE
POZIVAJU SE KOLEGE DA BUDU
NAČEŠNI U ŠTO VEĆEM BROJU
ORGANIZATOR PREDJEDNIŠTVO SŠZ

HRVATSKO PROLJEĆE I HRVATSKA DRŽAVA
U POVODU 50. OBLJETNICE PROGLAŠENJA STUDENTSKOGA
ŠTRAJKA NA HRVATSKOM SVEUČILIŠTU

Nakladnik
Fakultet hrvatskih studija
Sveučilišni kampus Borongaj
Borongajska cesta 83d
10 000 Zagreb

Za nakladnika
dr. sc. Ivo Džinić, izv. prof.

Urednik
Filip Šimetin Šegvić

Prijelom teksta
Antun Mikleš

Oblikovanje naslovnice
Branko Bernardić

Lektura i korektura
Ivana Franić

Izbor fotografija
Hrvatski državni arhiv

Tisak i uvez
GRAFOMARK, Zagreb

ISBN 978-953-8349-22-5

Studeni 2021.